

ВЕРШЫ

ПАЭМЫ

Стынуць хвалі і цяжэюць быццам,
на-над імі --
ў полымі пажару --
гнецца моўчкі,
прагнучы напіцца,
стан калін чырванатварых.

1929

Дарэмна прамяняў я сон начы
на пошуку нязнанай, сьвежай тэмы:
знаёмая прыйшла --
«Маўчы, маўчы!..»
І верш такі: кароткі ён і немы.

1930

I мала слоў...

I мала слоў, каб выказаць настрой:
мая туга -- бяз kraю і бязь меры.
А кажуць мне: «Душу вазьмі, настрой
і песніяй бі ў няходжаныя дзверы»...

А дзе-ж яны, такія дзверы, дзе,
скажэце мне, дасыціныя дарадцы?
Нялёгка, знаю, сэрцу без надзей
чырвоным цвветам маку загарацца,

а песні-вольніцы зывінець у съне,
адольваць сум души, галодны лімант...
Як мор, упарта, моўкі на вясыне
паўзуць здалъля густыя часу плямы.

I мала слоў, каб выказаць настрой:
і шлях съятла, і праўды съвет зачынен.
Ня плацяць ані гроніа за пастой,
а йсьці наперад сяньня -- немагчыма.

Съляпянка, травень 1931

А я -- наадварот...

Вы кажаце, што не?..

А я -- наадварот:

і вас люблю, і вашыя парады...
Як любіць вас і край мой, і народ,
якому не дасыцё ніяк вы рады...

Гаворыще -- мана?

Зірнеце на мяне:

які упэўнены юнак і шчыры!
Хіба-ж такога хто калі сагне,
і змоўкне дзе души такая ліра?

Ды дзе вы бачылі?

Ніколі і нідзе...

Ад тапара прыйшоў -- хлапец вясковы.
У дзень, як край, здалося, маладзеў,
мой дух юнацкі сонцам быў раскован.

І ліра -- вольніца:
зывініць яна; крані --
гудзе, бы звон, съцірае зрады съцені.
І слухаюць яе сівыя камяні
і людзі, ранячы жарствой калені...

На верыце пакуль?
І съмеящеся 'шчэ!?
О, съмешныя і дзіўныя няверцы...
І вас яна, я ведаю, пячэ
і вашае крыху кранае сэрца.

Няпраўда, скажаце,
найноўшыя майстры?
Ага, вы -- людзі адмысловай маркі...
І нож, відаць, прабуеце гаstryць,
каб шнур жыщца майго расьцяла Парка?

Нялюба вам, ці што?

Мо' праўдаю мару?
І сам нялёгкую нясу я вязку..
Яна у петлях спрытных ваших рук
прымусіць дзесьці кайданамі ляскаць.

Усьцешаны цяпер?
Вы -- прагненце крыві,
ад карала прастуеце да туза...
А лёс наважыў, бачу я, скрывіць
ваш хісткі, коўзкі шлях на Сіракузы...

Вы кажаце, што не?
А я -- наадварот:
і крыльле вам, багі зямлі, у руکі...
Усе, валок што край мой і народ,
на горб ваш пакладу цяжкія муکі.

Менск, чырвень 1931

І так яно ад веку і да веку,
спакон вякоў да нашых дзён скупых:
стракае і съцігуе чалавека
вачэй няласкавых пагляд тупы.

А дні імчаць на скрут цьвет думак съпелых,
нікім ня звабленых дасюль, -- на змор.
Чужынец -- кат мой анямелы --
ўціскае скрытна карак у ярмо.

Ўжо так яно ад веку і да веку,
не абысьці, не абмінуць і мне...
Спачну, як моцна, шчыльна, векам
прычыняць вочы у труне.

1932

Я пазнаў і Эўропу, і Азію...
І Аўстралію вызнаць 'шчэ мусіў;
думка сэрца маё уразіла:
не пазнаў што як сълед Беларусі...

1932

ПЕСЬНІ НЯВОЛІ

Горкія ўспаміны

Цяжка ўспамінаеца зіма 1933 году... Ноц 26-га лютага абарвала крылатае юнацтва, скавала думкі, руکі. НКВД... Кожнае часіны ўсё новыя й новыя, гэта -- мае сябры: студэнты, журнالістыя, пісьменнікі -- беларусы.

Калі мінула халодная абыякавасыць, паўстала пытаньне: за што?! Далей думкі ня ішлі: яны прыціскаліся нейчым плачам і крыкам аб ратунку. Чорна-зямлістыя, акамяnelія твары зняволеных, здавалася, гаварылі: «Не хвалюйся, пашкадуй здароўя, безь цябе яго выматаюць... чалавек жывучы...».

Ішлі тыдні, за імі -- месяцы. Твары гаварылі праўду: катнія руکі былі няўмольнымі, голад прыкоўваў да каменнае падлогі. У сэрцы катаў, як у тыя прадонні, губляліся людскія сылёзы й пакуты. Чаму? -- зноў пытаньне. «Помста за давер і шчырасыць», -- адказаў сябра, паэта-юнак.

Далей -- цяжкі, далёкі шлях... Сібір. Канцэнтрацыйны лягер. Вузел гора пачаў заціскацца мацней і мацней. Зноў ішлі месяцы, за імі -- гады, доўгія, чорныя... Чалавек жывучы...

Перажыўшы і перацярпейшы нялюдскую пакуту на чужыне, хочацца ад шчырае душы гаварыць сваім людзям праўду пра ліхія бальшавіцкія часы, што згубілі мільёнам самае драгое -- маладосьць і жыццё.

Вершы, што друкуюцца ніжэй, напісаныя ў 1934-35 гадах у горадзе Марыінску. Яны -- вынік перажытага.

1. Крокі і вёрсты

Сотні вёрстаў прайшоў,
а на месцы стаю,
падлічаю і крокі, і вёрсты...
Клічу з даляў чубатую долю сваю --
далі шлюць плач радзімы і лёскат.

О, навошта!..
Нялюбы мне голас такі:
сам я маю ці мала такога...
Няма долі --
прышлеце мне песьняў ракіт
і зямлі пах у съцены вастрагу!

Мілы сэрцу майму балацяны павеў,
шум палёў,
песьні ветру,
туманы --
ўсё,
чым цешыўся, жыў
і цяпер чым жыве
край мой родны, ў няволю забраны.

Песьняў, долі -- няма.
Гора бачу, бяду,
нібы жыў у няволі і рос так.
Съцеражэ цішыня.
І я далей вяду
тыя самыя крокі і вёрсты.

2.На парозе турмы

Ня украў, не знявчыў нікога,
толькі тое у думках было,
каб народу закутага скогат
уняць лекамі дум і слоў.

Ня уняў, ня суняў і ня съцішыў...
Скогат іншага сэрца кране.
Заўтра, пэўна, вятры закалышуць
на чужыне нялюбай мяне.

3. А ратунку ня было й няма

Колер неба хмары ўслалі густа.
Цемень цісьне долу.
Цішыня.
Белы сьвет зъмярцвеў
і стаўся пусткай
нябываляй...
Рук ня ў стане ўзыняць.

Чую плач, вар'яцкі, дзікі рогат,
а ратунку ня было й няма.
За плячмі --
этапная дарога,
прад вачмі --
ня першая турма...

І бязылістая, сівая восень,
і пакутная, як некла, нач...
Мне ў часіну гэтую здалося:
назычаюць зраду праз вакно...

Скамянела, сыцішылася сэрца.
Кронлі сълёз...
Разгойданая муць...
Няўжо тут цярпеняня боль парвеца?
Няўжо тут я съмерць сваю прыйму?

4. Пакуль песня яшчэ ня съпета

Ня пытайся, мой любы дружа,
як жывеца у краі гэтым...
Спадзяюся як-небудзь здужаць
у няволі 'шчэ гэтае лета.

Смутак кволай души,
часіну,
што звязала мне крыльле-рукі,
не заломіш на пень асіны,
хоць згінайся ад болю крукам.

Цела ные маё ад болю,
і ўжо месяц яно каторы;
а штодня ўсё мацней і болей
заціскаецца вузел гора.

Па-над пусткай паўночны венер
ня съціхае --
шалее люта;
і здаецца:
на цэлым съвеце
съмех і радасць змагла пакута.

Кожнай ночы ў снох бачу лета,
чую шумы палёў аўсяных.
Імі гора й туга апеты,
імі-ж сэрца жыве і сяньня.

Ня пытайся, мой любы дружа,
як жывеца у краі гэтым.
Буду несьці у сэрцы мужнасьць,
пакуль песня яшчэ ня съпета.

ЖЫВОЕ ПРАЎДЗІВАЕ СЛОВА

Скупныя заўвагі

Масква сънявала, што яна ня ведае іншае краіны, апроч Савецкага Саюзу, дзе-б так вольна дыхаў чалавек, а на справе -- абрабаваным і выгнаным з Бацькаўшчыны людзям голад займаў духі ў канцэнтрацыйных лягерах. «Жыць стала лепш, жыць стала весялей», -- сънявала Масква, а народ гаварыў: «Жыць ня хочам так далей мы!» Усе бачылі, што кожнага дня вузел гора завязваўся мацней і мацней, што радасць і съмех захлынуліся сълязамі і крывёю. Краіна «сацыялізму» ў разуменіні народу была нічым іншым, як канцэнтрацыйным лягерам, а будаўнікі «сацыялізму» -- белымі нэграмі бальшавізму.

І калі боль цярплівасці начынаў разрываць грудзі, лопала пакута маўчанья й з души вырываліся жывыя праўдзівыя слова. «Што-ж маўчыш, скажы, годнасьць мая чалавечая, калі вечер усходні шалее над пушчамі!?

Дык ці не найвялікшая слава лёсу, што падняў утаптаную ў гразь нашую годнасьць, спаняліўшы назаўсёды чорныя дні былога? Перажыўшы ў перацярпеніі гэтае былое, я з поўнай сьведамасцяй пушчаю ў свет «Жывое праўдзівае слова». Усе вершы гэтага цыклу напісаныя мною на выгнаныні ў канцэнтрацыйным лягеры Сібіру ў 1934 годзе. Няхай яны пакуль што будуць хоць невялікім помнікам апляванае, расьпятае бальшавікамі Бацькаўшчыны-Беларусі і загубленае маладосьці мільёнаў лепшых беларусаў.

1. Жывое праўдзівае слова

Песыціў доўга цябе, шанаваў і съцярог,
жывіў сумам і песьняй лясною
у часіны крутыя ля чорных дарог,
о, жывое праўдзівае слова!

Прачынайся, малю я, расыці і жыві,
ня згінайся на ворыве новым,
ні на друзе рудым, ні на съцежках крыві,
о, жывое праўдзівае слова!

Кажным гукам зьвіні над прасторамі ніў,
мчыся ў край мой на хвалях вясновых,
сэрцы братнія стрэламі крыўды пратні,
о, жывое праўдзівае слова!

Пабудзі, падымі і да зораў вядзі
супраць плыні праз пушчы, дубровы.
Волі цемра начы не здалее радзіць,
о, жывое праўдзівае слова!

Песыціў доўга цябе, шанаваў і съцярог,
жывіў сумам і песьняй лясною
у часіны крутыя ля чорных дарог,
о, жывое праўдзівае слова!

2. Навальніца

На съцежках крыжавых сустрэлі навальніцу
пасыля гарачыні...

Няўмольная такая,
ішла яна насустрach ветру.

Прыхіліца
хацелася да дрэва першага.

Над краем
маланка кроіла, сыціала хмары,
сівыя й чорныя...

Грымелі, чуў я, далі,
і далей --

нечакана,
быщам варам,
хвалі ўлевай стан зямлі абдалі.

Зямлі і неба ня відно было ні съледу,
і дзесьцыі захлынаўся жвірам дзікі рогат...
О Божа любы мой!

Каб ведаць гэта ведаў,
ня выйшаў-бы у гэткую нялёгкую дарогу...

І шлях гразкім стаў непрыкметна пад нагамі,
гразкім і коўзкім --

прост' ні ўзад, ні ўперад...
Ўваччу бел-жоўтымі і чорнымі кругамі
снавалі здані гідкія...

Зірнуў -- паглядам зъмерыў
і крыкнуў нехаця, неспадзявана:
-- Досьць!

Годзе!
Стаю й дрыжу.

А зблізку голас дзікі:
-- Маланка цемру расьсяячэ й народзіць
пудоўны дзень,

дзівосны дзень,
вялікі...

І навальніца йшла,
йшла зъ пярунамі ў далі,
вятры зьбіваліся, здалося, з трону.

-- Хто спыніць іх?

О, хто?
Хто цемру разгайдае
і спыніць буру веснью?
Адчуй мой, Неба, клопат!..

KAMUNIKAT.org

3. Маєм сілу і край свой

Праўду кажуць: «Жывем...»
Жыць ня хочам так далей мы.
Хіба-ж лёгка
да съмерці
быць ліху падлеглымі?
Маєм сілу
і Край свой
з блакітнымі далямі,
дык ці варта,
скажэце,
быць белымі нэграмі?
Не...
Зямля -- у ярме,
самі -- скуты і змораны.
У вязыніцах --
з маленства.
Ні слова ні права нам.
Ўсюды,
вокам ні кінь дзе, --
на съцежках,
на ворыве
пазяхаюць
у сутаргах
раны крыававыя...
Гэта-ж цела братоў
і сясьцёр
пакалечана
на шляхох крыжавых
нечуванаю вушчуняй...
Што-ж маўчиш,
скажы,
годнасьць мая чалавечая,
калі вецер
зынішчальны
шалее над пушчамі?
Хіба-ж рук мы ня маєм,
вачэй сваіх,

розуму?
Ці мо' сонца
на небе
ніколі ня бачылі?
О, пара ўжо разьбіць
сілу
сілаю
грознаю,
няхай кат-далакоп
сълёзы нашы адплача нам.
Права жыць і тварыць
нам гісторыя выдала.
І цяпер,
як ніколі, --
змаганьне упартасе.
Мы пазналі цану
маляванага ідала
і чаго
абяцянкі ягоныя вартыя.
Нельга далей скарацца,
ўпівацца прынесеным
і клясьціся
да стомы
чужому у шчырасьці.
Гляньце:
Край наш цудоўны расыялі
й павесілі
на крыжы апляваным...
Як зъдзек такі вынесьці?
Чую голас братоў:
«Жыць ня хочам так далей мы.
Хіба-ж лёгка
да съмерці
быць ліху надлеглымі?
Маэм сілу
і Край свой
з блакітнымі далямі,
дык ці варта,
скажэце,
быць белымі нэграмі?»

4. На парозе пары

Не багацыце і слава, а гонар душы
і цяпер, як калісьці, вядзе.
Чым-жа, дайце параду, ільга ўзварушыць
сэрцы чэрстыя прагных людзей?

Я сягоныя стаю, як і шмат хто із нас,
на парозе пары і скуной і калючай...
Ужо восень прыйшла, а гавораць -- вясна...
Каму люба даймаць мяне словам балочым?

Няўжо посьніца духу мілей шчырых слоў
і мінуўшчына краю ня тчэ успамінаў?
Няўжо так, як сягоныя, раней ня было
ні уцехі, ні съмеху, шчаслівай часіны?

«Эх, дзівак-чалавек, --
гавару сам сабе, --
хіба сумам ты камень падточыш?
Хочаш жыць -- памаўчи,
бо няцяжка згібець,
калі юда-прадаўца рагоча...»

Стрэлы чорныя цела зямлі працялі,
распаўзаюцца,
глянь і паслухай.
Зноў пытаюся шчыра:
«Скажэце, калі
бачыў край такі гнеў завірухі?»

Не, ня бачыў і чуць 'шчэ ня чуў
неўлагоджанай, дзіўнае рэчы...
Можа праўда, мо' не --
лепш вазьму памаўчу:
словам раны душы не залечыш

і ня выпечаш крапляй гарачай крыві
ані краплі спагады, ні ласкі...

Не...

Ня буду ніколі душою крывіць
і ад хмелю чужога далонямі пляскаць!

Няхай той, чыё сэрца, як мур камяніц,
увіхаецица хітрай лісіцай;
гэты здольны заблытаць шляхі і скрывіць
і съязьмі, калі трэба, па вуши абліцца.

Хай...

Ня слава й багацыце, а гонар души,
як і ўчора, сягоныня мяне павядзе.
Чым-жа толькі, скажэце, ільга ўзварушыць
сэрцы чэрстыяя прагных людзей?

5. Па-над кручай

Стаю па-над кручай. Сівыя гарбы,
нязломнае сілы грамады,
грукочуць і крышаць скал чорных ілбы --
астоі чужацкага ладу...

Сягоныя разгон хай няпоўны яшчэ,
ён заўтра патроіца, потым...
ушчэнт чужаніцы ярмо расьпячэ,
муры, зынітаваныя потам.

І песні нялюбас голас чужы
мінуўшчынай стане заклятай,
адно застануцца нам съведкай крыжы --
ліхая за шчырасыць адилата.

Іх ладзілі ў шале найміты-майстры,
выносячы съвету на сорам.
Пад съцягам варожым чужыя вятры
падменываюць радасыцю гора.

Съцякаюць крывёю зямныя пласты
у лёхах няўмольных усходу,
і сэрца съцінае няўмольная стынь
братом майго любага роду.

Зрывающа буры з надломаных скал,
каб яркнулі зоры над пусткай,
каб сълед недаверка навек спаласкаць
рукамі сыноў беларускіх.

Зірнеце пад кручы: сівыя гарбы,
магутнае сілы грамады,
няшчадна зынішчаюць скляпеніняў ілбы --
астоі чужацкага ладу...

Жыву і ня жыву

Чым акрыло і ўсьцешу чым душу?
Якою песьняй абнадзею думы?
З маленства на гарбе сваім нашу
пакунак немалы людскога глуму.

’Шчэ на раду урок мне век Гармей,
каб не скрануў мой дух жывога духу.
Усё,
чым жыў,
і край што меў на ўме,
расьпяла на слупох распусты скруха.

Вось так жыву і ня жыву...
Пяю,
пяю ня новую --
старую песьню:
«Аддайце радасць звонкую маю,
што моліца ля родных весніц.

Пабачыць хочацца --
ды як яшчэ --
у цьвене золата сваю уцеху,
а потым --
вяне хай пагляд вачэй
прад зыдзеклівым, хіжацкім съмехам».

Менск, люты 1933

Каб хоць раз усміхнулася шчасьце

Каб ня рукі, а крылы магутныя меў,
узмахнуў-бы я крыламі... Вышай,
у надзем'е крутое, як сэрца на ўме,
дзе блакіт неба зорамі вышыт,
узъляцеў-бы і гора тугое зямлі
у бяздоные, раскрытае насыцеж,
паміж хмараў набраклых у песьнях разыліў,
каб хоць раз усміхнулася шчасьце;
каб у грудзі -- да сэрца -- з павевам вясны
уліліся гарачыя радасьці хвалі,
каб мае расыцьвілі ўсе найлепшыя сны,
што, прысьніўшыся, съпяць, як і спалі...
Ды ня крылы, а цела нямыя кускі --
рукі -- цяжка узыняць і пакраташ,
і ня цветам, а пылам зялезнай лускі
асышаюць душу Марыінскія краты...

Турма ў горадзе Марыінску
(Сібір)

Ня першы раз і не апошні, мусіць,
баліць душа, і рады не дасі.
Сыніцца мне вы, рэкі Беларусі,
і ты, журботная вазёраў сінь.

Туманы вільгаці балотнай, дзе вы?
І рунь мурожная аселіц дзе?
Сатлеў пад стрэхамі ўчарашиі невад,
і човен гойдаецца на вадзе...

А з хаты прышлыя укралі восьці.
Да сълёз расчулены з такой бяды,
мой кот, прывучаны да рыбы, посьціць
і часта нюхае мае съляды.

Зьбівае першыя да сонца росы,
йдучы да рыбнага калісі карча...
Яму, дачуўся я, сягоныя млюсна,
і ён чамусыці перастаў мурчаць.

Ля вербаў моліцца мая уцеха
і плача, стомленая, ля ракі.
Няўжо бязвусае юнацтва съмеху
ня ўсьпеніць вёсламі і хвалі пругкіх?

Хіба ўнадзе яно у хвалі віру,
і захлынецца непаўторны цвёт?..
Сыціскае грудзі мне бязбожны вырак,
і мой хістаецца, бы цень, шкілет.

Ня першы раз і не апошні, мусіць,
баліць душа, і рады не дасі.
Сыніцца мне вы, рэкі Беларусі,
і ты, журботная вазёраў сінь.

1933

Ні маністаў, ні зораў

1

Я адзін ля вакна у суворай сяджу камяніцы,
а гадзіна-другая начы -- ані шуму, ні шэлесту
лісьця...

Толькі месяц, свавольнік, каб сіні нябеснай
напіща,
із-за хмаркі, вандроўніцы съвету, імкнуўся
употайкі выйсьці.

Я адзін ля вакна. Каля съценаў зыбнуліся щені --
адзіноты і суму пакутнага звыклыя, блізкія
госьці, --
расплыліся і зыніклі у пругкім зялёным мігцені,
і ў нямой цішыні нятрывалыя иежчыя хруснулі
косыці...

2

Я-ж адзін ля вакна... Скамянелі у позяху
сківіщ --
сutarэння -- набраклыя жаху съмяротнага
чорныя мяzi...

«Да сустрэчы... Бывай... На зынішчальныя
души людскія...
І ніколі й нідзе голас нашай крыві не памрэ
й не завязыне».

Я-ж адзін... Каля крат патанулі у мляўкасыці
стомы
натрывалыя думак пякучых пярэстыя тонкія
ніці...

І грымелі, як звон, у мурох словы дзіўныя:
«Хто мы?»...
Ды маўчалі муры, быццам гром той у сэрца іх
стрэламі вышяў.

3

...Расьцьвіталі сады. Вецер пошчакам скроні

пакратаў;
на чаўнох залатых высплывалі асілкі з-за хваляў
агністых...
Частавалі і рукі сьціскalі, бы роднаму брату,
і да ног дыямантаў, цудоўных, як сонца,
складалі маністы...

На далонях зазъязу навыказны, як сполах зарніцы,
цудадзейны вагонь, потым полыменем стаўся адразу
гарачым...

На калені упаў, каб той сіле хоць раз памаліцца,
але хорам хрустальны паўстаў і раптоўна
жаданьні зыначыў...

4

За бяседным сталом заліваліся песьнямі гусылі,
не змаўкалі ад хмелю далёкіх заморскіх краінаў
музыкі.

А як роскат прыціх і у хораме змрокі вячэрнія
згусылі,
адплывалі чаўны, асынаючы зорамі сълед свой
вялікі...

«Дзе-ж вы, сёстры, браты, засмучоная бедная
маці?...

Я-ж з маленства такі з вамі шчыры і сэрцам вам
заўжды адданы...

Хіба-ж мелі калі мо' такое багацце у хаце,
якім сяньня найменшы гасціямі нязнанымі
шчодра убраны?»...

...Зазывіелі замкі. Ні маністаў, ні зораў...
Прысуд і кайданы...

1933

У жаўталістую, рудую восень
пакінуў дом свой
і пакінуў Менск.
Пласъмя на мур упала,
засталося
юнацтва,
выпітае у турме.

1933

Жывой крыві жывыя цельцы

Гулі вятры... Тае пары
балюча вытканыя мроі
мурамі глум людскі скарыў,
мячамі радасьць перакроіў.

Трымцелі цяжка на мячах
жывой крыві жывыя цельцы...
І жах начы на тварах чах,
і мы -- вязыніц глухіх асельцы.

Маўчалі съцены камяніц,
бы скамялены жоўты прывід.
На зябкім полымі брусыніц
туга сукала думак грывы...

Каму наскардзішся, каму?
Каму жывое скажаш слова?
Вазьму лепш плач я перайму
вятроў і звон лістоў кляновых.

Трывожны звон і цяжкі плач,
і вечару суценак руды
на зломе спадаў і няўдач
жыцьця цалуюць съцежак груды...

1933-1934

Мая родная, любая, кволая...
Іншых слоў для цябе ня маю.
І цяпер між вагнём і полыменем
доля цела тваё тримае.

І ты плачаш съязьмі гарачымі,
сълёзы буйныя, як брусьніцы,
ды кривёю -- здалёку бачу я --
абмываеш муры вязніцы.

Ці таму, што пяшчотнай, шчыраю
і гасьціннай такой была ты,
на журботным узълёце выраю
прыкунежылі сэрца краты?

Расказалі мне хмаркі лёгкія
(падружыліся думкі зь імі),
што упалі на съцежкі вогкія
майго шляху съязьмі тваймі.

Знаю: раны тугой ня выгаю,
больным болем спаўющца грудзі.
Над съятою начамі кнігаю
за цябе я маліца буду.

Ня журыся! Як месяц выпяты
абдымае чужыя съязгі, --
тройчи сълёз сваіх горкіх выші ты,
каб ня ўпасьці пласьмя ад смагі.

1933-1934

На небе -- зоры й месяц. За вакном --
пажар рабінавы... І мне здаецца,
што, чэшучы ручайкі валакна,
у сенцах маці неўзабаве азавецца.
«...Ці мала працы ўсякай на таку,
а ты штодня на гэтый вячоркі...»
Як запаведзь, на зломаным вяку
трымаю ў сэрцы матчыну гаворку.

1933-1934

Зъ першых вершаў

1

Каму-ж паскарджуся і напішу,
як не табе і не сабе самому?
Пра ўсё: чым жыў, жыву і што нащу
на свежых съцежках пералому --
расскажа верш праўдзівы мой. Душу
раскрыў яму на зайдрасьце часу злому:
мой супакой часовы у бядзе,
мо' ён да ладу думкі давядзе.

2

Цяпер і я пазнаў сваю віну:
стаіць перад вачыма чорнай плямай...
Ня выкуплю, напэўна, ня міну
учынку грэшнага...

Да съмерці самай
на грудзі ўпаў цяжар такі... Крану --
тужэй съціскаеца: на моцны клямар
прымкнула дні праклятая віна,
і цяжка выбрацца душы на шлях відна.

1933-1934

Маўклівасьць дум Песьні выгнання

Бывае так, што думаеш адно,
на справе -- іншае і не такое
насустрач вынікне, і так яно
душу і сэрца непакоіць.

Стайш на ростані --
маўклівасьць дум,
і песьні праастаюць плачам;
няўжо спачыну, ласкі не знайду
і сэрца блізкага і любага ня ўбачу?

О, не, ня верыцца...
Навошта сум?
Я крокі новага выразна чую,
убачу край і родную красу,
і стрэча гэтая да сылёз расчуліць.

І зноў я буду там,
дзе медзі бродзіць шум
абветранага восеніскага лісьця,
аддам сябе і кволую душу,
як не даваў раней яе, калісьці.

Сібір, 1934

Гады крылатыя

Гады крылатыя, юнацкія гады,
як зыбкі цень, мільгнулі, і ня стала...
Гавораць мне, што я немалады,
што ўжо даўно сустрэла мяне сталасьць;
што скроні бель абходзіць, серабрыць
смоль валасоў ияпрошаная госьця,
што і каханыне ў сэрцы не гарыць,
калі няма у сэрцы маладосыці;
што стар мой твар, і страчанай красы
не аднавіць, ня стрэць яе вачыма;
што дзесьці ёсьць на съвеце нейкі сын
і што кахаю... сотую дзяўчыну...
Няхай сабе.

Я-ж ведаю, сябры,
што ёсьць мана і праўда ёсьць на съвеце,
і калі тлее іскра, не гарыць,
гатоў яе разъдзымухаць злосынік-вецер...
Гады крылатыя, юнацкія гады,
як зыбкі цень, мільгнулі, і ня стала.
... Ў жыцьці ня суджана быць двойчы маладым,
калі ўжо вандруе дзесьці старасьць.

1937

На папялішчы руж

C. А-ку

Пачаў ды хутка змоўк.
І сэрцу прыкра гэтак.
Палескіх песняў шоўк --
пялёсткі першых кветак --
крывёю тлум затоўк,
і песня не дапета...

На папялішчы руж
расьце чырвоны вехаць...
Адважся і паруш,
крані знарок ці нехаць:
зірне пярэсты вуж --
ні думак і ні съмеху...

Куды пайсьці? І як
ушчунуць гора роскат?
Сын'гне сълед хіжак
на могільніку костак...
Халодны бляск нажа
съвіціща ў зрадзе лёстак...

Зіхцяць «Смарагды кроз»
на съцежках долі карнай.
І сум бэнгальскіх рос
над вуліцай Гарбарнай
п'е чару горкіх сълёз
із поўсыці ночы хмарнай...

1937

Красою майскаю сады
прайшлі прад намі цёлай ласкай,
і недзе ў далях шызы дым
упаў на чэрвеньскія краскі...
Праходзіш съежжаю -- шумяць
лісты зялёныя, густыя
і дрэуца кожнага імя
гавораць поціху. Вось тыя,
што ўвесну хораша цвілі,
гадуюць яблыкі і груши.
А гэтай нешта ўсё баліць,
вяршыню сонца надта сушиць...

Менск, 1939

Шлях зусім вузкі

Пасьля лета
гаспадарыць восень,
а па восені
у пене завірух
акалелы месяц
снорна косіць
трапяткую
палахлівых зор і кру.

Сыплюцца кавалачкі
вышыняў --
непамерлыя зародкі
хаства...
І скрыяць
дарогаў хрыпльых шыі,
і шчыміць
зямлі настылы твар.

А далёка --
там,
за сінім морам,
расьпякающца,
плывуць,
зывіняць пяскі.
Эўкаліпты
з хвалімі гавораць,
а мы ім --
ні слова:
шлях зусім вузкі...

Менск, 1941

Маладзіца

Як каралі і калечылі,
не галасіла,
толькі тварам
сінім
прыпадала да зямліцы.
Гэтакую,
як той камень крамяністы,
сілу
мела
шчуплацелая
у целе
маладзіца.

Словам не азвалася
да ворагаў
ні разу
і павекаў не расплюшчыла.
Каму?..
Навошта?..
Заплаціла маладзіца
катам
за абразу
ня чым-небудзь,
а жыщцём --
найдаражэйшым коштам.

Галасілі не равесыніцы --
бацькі, сястрыцы...
Покатам кацілася
над полем
галашэнъне.
Ля вазёраў нашых
сініх,
паміж лозаў ніцых,
унураўся
неўтрапёны пошчак
у імшэнънік.
А лясы,

бары сунічныя,
на хіб зялёны
падымалі
і вышэй яго шнурлялі --
ўгору,
каб пачулі не адны мы --
цэлы съвет...
мільёны...
пра вялікае
пад Менскам Беларускім
гора...

1941

Кідаў я сеці ў глыб рачную

За хвалій хваля ўсё шпарчэй
хінецца, горнецца суладна,
і рэчка, Пціч мая, цячэ,
паволі коціцца да спаду.

Абапал вольхі. Медзь ракіт
шуміць у звоне лозаў ніцых,
і вербы голылем да ракі
звісаюць хваль тугіх напіцца.

Няраз праз гэтывя гарбы
кідаў я сеці ў глыб рачную,
ды заўжды ўлоў мой бедным быў,
бо й рыба, кажуць, стала чулай...

Няхай сабе жывець яна,
тлусьцее, корміцца у Пцічы:
на съвеце-ж рэчка не адна,
іх вельмі шмат -- не пералічыш.

О, хвалі срэбныя, шпарчэй
плывеце, любыя, рачныя!
Ня спыніць вас, не урачэ
ніхто ніякімі вачымі.

Дудзічы, ліпень 1941

Напярэймы жаданьям

Што-ж, снуюца няхай съмерці чорныя здані,
супыняца прад імі ня трэба -- ня варта;
трэба йсьці, як ішлі, напярэймы жаданьям
съмела, мужна -- ступою напорна-упартай.

Рана струны души лашчыць музыкай часу,
песньяй дзікаю зброі сталёвай,
і над радасьць чужую далонямі пляскаць,
калі б'еца жывое праўдзівае слова.

Волю слову й души даць павінны, няйначай,
песнью іншую прышласці выкаваць трэба,
каб грымела яна па-над енкам і плачам
ад гразкіх каляін у блакітнае неба!

Стрэнуць людзі тады песнью тую, бы дзіва,
возьмуць прагна, зь вялікай уцехай,
каб у краі жылі і спакой, і праўдзівасць,
каб жыцьцё ацвярозіць сярэбраным съмехам.

А пакуль --
хай снуюць съмерці чорныя здані,
супыняца прад імі ня трэба -- ня варта;
трэба йсьці, як ішлі, напярэймы жаданьям
съмела, мужна -- хадою упартай!

1942

Балючым накіпам свае крыві

Адчуў на скрыўдженым парой пагосьце
балючым накіпам свае крыві,
што зноў зайшлася да мяне у госьці
рудая, чорная...

Прыйшла -- жыві...

Мне ў хаце бацькаўскай ані ня цесна,
пакуль

надсуседкай пабудзь зіму.

Мой сум павесіцца на даўняй песні --
рукамі моцнымі яго вазьму,
шиурну,
каб сэрца не тачыў начамі,
у глыб бяздонную сівых вазёў;
душа усьцешыцца: канцы адчаю...
Увесну восені спадзе рызьбё
на попел захаду, бы дзень аджыты,
скажу:

Цяпло нас не зраклося, не!..

Я дні лічыў, схіліўшыся на пліты,
і пліты цалаваў,

і верыў: не кране

вясны

Скуная, злая восень-госьця,
рудая, чорная...

Вясна, жыві!

Адчуў твой пульс на скрыўдженым пагосьце
балючым накіпам свае крыві.

Лагойск, студзень 1943

Не прадам я ніколі вясны

Неяк рана прыйшла вясна,
усьміхнулася мне у вочы,
хай нясмела, аднак -- яна,
і зямлю ўжо расьліны точаць.

Сырадоем сівой начы
умываеца спуджаны ранак.
Кропляй першай расы лячыць
я прабую старыя раны...

Зіхаць на далонях рук,
углідаюся: што за цуды!..
Хіба праўда, што я памру,
калі ўгледзеў крупінку бруду?

Бяру іншую -- дзьве і тры...
І дзівоснае шкло вадзіцы
дыямэнтам ужо гарыць,
можа, гэта ўваччу двайца?

У вадну я згартую ўсе,
можа блага, а можа й добра;
зноў праява: ў жывой расе
пазнаецца знаёмы вобраз...

Устрасаю далоні:
Згінь,
чарауїніца мая ліхая!
Мусіць, маеш язык даўгі...
Як адвалі одно хапае?

Не памру я!
Сама згібей
каля праслаў збуцьвельых плоту.
Наканоўвае шлях табе
баланяней іржою лотаць.

Хай і раны шчымяць --

дарма:
маю лепшыя ў часе лекі...
Знаю:
сoram зямлі трymаць
на грудзёх сівых здань калекі.

Не такому цяпер -- о, не! --
расчыняющца дзвёры даляў.
Вясна пройдзе і не кране,
вецер струшчиць і разгайдае.

Слаўлю далі думы!
Сны
чараўніцы
зъняверыць сонца.
Не прадам я ніколі вясны
ні за якія ў съвеце чырвоны.

Барысаў, красавік 1943

Не шкадую яго і ня плачу

1

Лета выскубла жмук асакі
і ў палёх на спачын прысела.
Усплывае, зыбаецца шэлест ракіт
над пакошай кужэльнай аселіц.

За гумном ня сьціхае, ідзе
неўлагоджаны скрып панараду.
Ў даль рудую праз восеньскі дзень
ідзе нехаця жніўная радасьць.

Здаганяю і клічу:
-- Пажджы!
Безъ цябе мне і восень ня міла...
-- Суныніся...
Зямлю сьцеражы,
пакуль сам не пазбыўся 'шчэ сілы.

Дык бывай...
Няхай восень сабе
гаспадарыць і цешыцца ў хаце.
Зразумеў я, што трэба глыбей
любіць край свой і родную маці.

Няхай вяне той жмук асакі,
не шкадую яго і ня плачу:
можна ў шэлесыце кволым ракіт
днямі восені радасьць пабачыць.

2

Дагарэла сонечнае лета,
адцьвіло --
і сьлед яго прастыў...
На красу апаленую кветак
кволя палі жоўтыя лісты.

У пакоі стала неяк пуста,

ня узрушиць словам цішыні...
І на верш кладзеца суму згустак,
нечаканага зусім, ані.

Прэч, няпрошаны, нялюбы госьцю!
Клікаць я цябе ня клікаў, не...
Вызнаў шмат такога ў маладосьці --
рытму вершу яд твой не кране.

Няхай тлее жоўты ліст на доле,
лета зноў я стрэну, не бяда...
Зашуміць калосьсем сьпелым поле --
яму песьні дум сваіх аддам.

1943

Пела мне маці

Помню, у час вечаровы
пела мне маці калісьці...
Песьняў тых дзіўныя слова
чутны у шэлесьце лісця.

Пела мне маці калісьці
песьні пра шчасьце і волю,
песьні пра іхніе прыйсьце
ў гомане чутны кляновым.

Песьні пра шчасьце і волю
ў подыху чутны прастораў.
Сыпевам жытнёвага поля
край мой цудоўны гаворыць.

Помню, у час вечаровы
пела мне маці калісьці
песьні пра съветлы і новы
Дзень найвялікшага Прыйсьця.

Красавік 1943

Хутчэй, хутчэй...

З-пад сынегу перши 'шчэ храсток
набачыў перши раз я ўчора.
Хутчэй, хутчэй, о хараство,
пратні кару дарогаў чорных!

Зірні, ўжо шэры красавік
ідзе, набракшы сокам глебы.
Навошта-ж сэрцам мне крывіць,
вясна, як хлеб, народу трэба.

Таму й хвалюе так храсток,
з-пад сынегу ўбачыў што учора.
Хутчэй, хутчэй, о хараство,
пратні кару дарогаў чорных!

Красавік 1943

Не зракуся

Хіба шмат такіх вось нашых раніц
ёсьць дзе-небудзь у якой краіне?
І раса съязою ногі раніць,
і сады цвітуць над небам сінім.

У гаі альховым, каля млыну,
улагодзіўшы ўчарашні клопат,
дзіўны россып песняў салаўіных
абуджае соннае балота.

Прачынающца двары і хаты,
і ўжо дзесьці каля вёскі нейкай
хтосьці першы раз яшчэ пакратаў
струны пастуховае жалейкі.

Ветрык спуджаны з кустоў вільготных
выбег --
лісьцем зашасьцеў нясьмела.
Бабы б'юць кужэльныя палотны
на мурожным беразе аселиц.

Не, ніколі ні ў ваднэй краіне
не знайсьці такіх цудоўных раніц!
Не зракуся іх і не пакіну,
хочь і сэрца моцна хто параніць.

1943

I думы, і слова, і сны

Былі яны, слова і думы,
і думы, і слова, і сны...
Усё, не дабітае глумам,
прачнулася ў шуме лясным:
і думы, і слова, і сны.

I шум узвіваєща ўгору...
Луска цъяна-шэрай кары
ля пнёў старажытнага бору
смуглее на сонцы, гарыць
луска цъяна-шэрай кары.

Ня сокам -- аналенай медзьдзю
сплываюць з галінаў лісты.
На змроку адчуў я, угледзеў
іх боль і асенныю стынь --
сплываюць з галінаў лісты.

A слова съятыя і думы,
і думы, і слова, і сны --
усё, не дабітае глумам,
прачнулася ў шуме лясным:
і думы, і слова, і сны.

Травень 1943

Упаў блакіт
З настроем ля Нёману

Упаў блакіт
на шкло ракі,
і сонца зь ім упала...
Празь цень густы
глядзяць лісты,
як сонца твар купае.

Ляжыць блакіт
на шкле ракі,
плынъ зыбкая гайдае.
Рачное дно
мне ўсё відно,
краса і неба краю...

Дрыжыць блакіт
на тле ракі,
хмурынкі --
далей,
далей...
Сачу іх сълед
на срэбным тле
і раптам --
хвалі,
хвалі...

Упаў блакіт
у глыб ракі,
рака-ж такая злая...
Не, не адна
у нас яна,
што скарб вякоў хавае.

Беражна, ліпень 1943

П'ю сок вясны

*З нагоды Першага Мая прысьвячаю
сваім прыяцелям і радні,
блізкай і далёкай.*

Мой родны брат, сястрыца моя, маці,
о, колькі дум, слоў колькі сяньня маю...
Як люба мне, што ў роднай з вамі хаце
п'ю сок вясны у дзень сьвяточны Мая.

Празь цвіль смуглі ўсміхаецца травіца,
і рукі дрэў -- у новай апранасе...
Вясна з прыполну мне дае напіща
пітва інакшага на новым, съвежым квасе...

Зірнеце: вуліцы усе, завулкі
ад хмелю гэтага кісяць у русе.
Ніхто й ніколі песьняў звонкіх, гулкіх
ня спыніць і скаваць ня змусіць.

Над горадам, на сыцёртых сыпінах плошчаў
ад ранняня -- маладжавага -- да змроку
цалуюць съязгі нашыя, палошчуць
вятры, наровячы ў блакіт высокі.

Там зоры зайдрасьцю гарашь, іскрацца,
мільгаюць, любяя, над шэрым грудам.
І лучнасць нашая тужае ў працы,
каб мець жніво на папялішчы рудым.

Мой родны брат, сястрыца моя, маці,
ад сэрца шчырага пішу адгэтуль:
дай, Божа, ўсім у роднай сваёй хаце,
як гэты Май, правесці зь песьняй лета.

Ліпень 1943

Беларускай моладзі

Дарма, што сыплямлены наш сад,
крыўёй абліт журботны жнівень,
шуміць пад зорамі краса
на сакавітай роднай ніве.

Дарма, што водбліскі крыўі
крыдаваць край блакітны неба,
працуй, змагайся і жыві:
змаганыне пільна сяняня трэба.

Адзін на жвір грудзьмі падзе --
другі народзіцца і стане;
і сълед прыцішных падзей
святлом зары асьвеціць раныне.

Насустрач разам выйдзем мы
і першай сонечнай усымешкай
спалоичам сиадчыну чумы
і друз аджытага на съцежках.

І расшуміцца сыпелы сад
і золатам спавіты жнівень.
Расьці, юнацкая краса,
на сакавітай роднай ніве!

Жнівень 1943

Верш

Падышла і сказала: «Ларыса»...
Прывіталіся. Слоў ня было.
На попеле захаду прысак
сонца съязьмі разыліло.

Часіны трывогі; і ростань
узрушила сэрца, душу.
«Бывай! -- сказаў шчыра і проста.--
Прыходзь, мая радасьць, прашу.»

Верасень 1943

Ізноў я тут

Ізноў я тут, калі цябе,
мой родны, любы, срэбны Нёман.
Скажы мне, колькі на гарбе
свайм добра ты выцяг з дому?

Якія думы думаў ты,
калі твае сівыя грудзі
мільён разоў гнялі плыты
і нець, як змораныя людзі?

Якія песні пелі тут
улетку хлопцы і дзяўчата?
Хто суцяшаў у золь, слату
душу пакрыўданую брата?

А колькі поту асиачы
ўлілі у глыб тваю, у хвалі?
Скажы, скажы, чаго маўчыш,
мо' хвалі мову нахавалі?

О, не! Я ведаю: жыве.
Памерці хто такую змусіць?
На ўсе вякі, а ні на век
усім нам дадзена -- клянуся.

Прызнайся, дружка мой, прашу:
як сам ты, знаць усё хачу я.
Ня бойся: чуеш, які шум? --
ніхто нас трэці не пачуе.

Прыйшоў сюды я з-пад Дзьвіны,
з-пад Віцьбы нашае, з-пад Случы,
прыйшоў, каб цешыцца, ня ныць,
каб больш ня мець з табой разлучын.

Зірні, прыслушайся -- гудуць
бары самотныя і пушчы.

Не, сорам класыці на ваду
дабро і цела дрэва трушчиць.

Даруй, што ўзрушаным такім
прыйшоў сюды... Я шчыра раю:
як мову нашу, -- на вякі
накінь і скарбы свайго Краю.

Я зь песьняй упоруч пайду

Прамчаўся працяты маланкаю час
на крылах апаленых съвету,
у далі съсінелыя ўрэзаўся, згас,
і песьня яго, кажуць, сънета...

Другі, працінаючы шэрасьць імжы,
выходзіць на ласае ўзвышша...
Шчапаецца пошчакам голас, дрыжыць,
у сполаху струны калыша.

Што дзіўнага ў гэтым?
У ходзе падзей
уцехі ёсьць кроplя і болю.
І нават імкненне адно --
маладзець --
парою істоту ўсю коле.

Ў часіну такую няцяжка зрадніць
удачы свае і няўдачы,
адно ня так лёгка адолець агні
і ветру кірункі зыначаць...

О любыя думкі,
скажэце, на што
імчацца наўсуперак буры?
Мо' лепей паволі прайсьці пехатой,
каб вечер убок не адшпурый?

Адна прамінае, другая вярста...
На вотшыбе,
ў восеньскім садзе,
былое прабую навотлег лістаць,
каб з думкаю новай паладзіць...

Лістающца дні, а за імі гады
раджающца ў муках і стынуць.
З руінаў сплывае, кудзеліца дым,
імкненыні ружовыя сініць.

Прастора зыбаеца, зябне бы здань,
і смуткам агорнуты месяц
ня ў стане над краем жуду разгайдаць,
што золак наровіць павесіць...

Нічога...
Я зь песьняй упоруч пайду,
хоць шлях будзе йсьці і над пусткай.
Ня зьдзівяць,
ня ўзрушаць наструненых дум
на друзе крывавыя згусткі!

Над пушчай сівою,
у шуме лясным,
над стомай рабінавай ночы
ужо праразаеца воблік вясны,
што цемры скарыща ня хоча.

Адна праімчалася, згасла пара,
прамчицца у грукаце й гэта...
У небе займаюцца зоры, гарашь,
вяшчуюць нам новае лета.

1943

Насустрach будучыні нашай

Я ўспамінаю дні «вясны» --
яны ані мяне ня дзівяць.
Былыя крыўды і «праўдзівасыць»,
як гук наструнены,
лясны,
як ночы казачныя сны,
мінулі, канулі і спрахлі.

Гляджу, прызнацца, не бяз страху
на воблік сяньняшняга дню...
Паверце шчыра:
не маню;
і словы гэтыя мае,
я спадзяюся, пазнае,
хто хоча бачыць съвет інакшым.

Яны --
ня купленыя,
нашы.

І я адно хачу яшчэ --
каб дні у даль ішлі шпарчэй --
сказаць:
-- Зямля ад вас ня просіць
ярма на горб свой моцны...
Досыць!

Згібей, наш лёс!
Жыщё, жыві!
Ушчэнт цаной свае крыві
мы расьпячэм усе нягоды.
Для прыйсьця съветлага народу
пад съцягам бел-чырвона-белым
шляхі крутыя пройдзем съмела
насустрach будучыні нашай.

1943

Была восень

Бяз прычын ня бывае гора,
ані суму, ні сълёз пякучых...
Прыгадаў я сягоныня мора
і знаёмага берагу круchy.

Была восень.

Вятры шумелі.
Хвалі пену вады пляскалі.
Вастракрылыя чайкі зь мелі
узъяляталі на грані скалаў.

І здалося,
прызнацца шчыра,
мора любым такім і блізкім.
І нібыта зь сівога віру
твар калолі салёныя пырскі.

Але не... Мне у сyne здалося:
я ляжаў на вяршыні круchy.
Скалануўся --
душа галосіць,
вышіваючи боль разлучын.

Дома маці адну пакінуў
і яе, радасць сэрца, -- Асю...
Вечер кідаў у вочы кніны:
«Ня журыся -- даўно зраклася...»

Вось таму і згадаў я гора,
кроплі буйныя сълёз пякучых,
цъмяна-сінія хвалі мора
і знаёмага берагу круchy...

1943

Блакіт вачэй

Усьмешкай сэрца мне парапіў
блакіт вачэй, вачэй дзявочых.
Навошта сэрцу, скажы, раны,
каханьнем жыць якое хоча?

Блакіт вачэй тваіх дзявочых
сустрэў з трымценнем струнаў сэрца;
з тae пары і ўдзень, і ўночы
яно к грудзям тваім ірвецца,

ірвецца, мкненца да спагады,
ципла, зынябытае дагэтуль,
каб вечна дружба была й радасць
сардэчнай шчырасцю сагрэта.

Таму і сэрца мне парапіў
блакіт вачэй, вачэй дзявочых.
Загояць веру, сэрца раны
каханьне моцнае і вочы?

1943

Жыві...

Час кароткі мне векам здаўся,
і табе -- ня жыцьцё, а мукі.
Дык жыві, як калісьці, слаўся...
Я ад сэрца націсну руکі.

1943

Хай пеніща віно

Стайць пітва нявышітага кубак,
сам брагу п'ю...

Хай пеніща віно!

Ня трапіць больш на высахлыя губы,
скажу: «Другімі вышта яно...»

Мне кроплі сълёз халоднае крыніцы
жывільныай стравай будуць напару...
Прайду,

укленчу долу,

каб напіща,

каб смага не змагла ні дум, ні рук.

1943

Блізкі і такі знаёмы

Часта чую сълёзна-шчыры, любы
голос,
блізкі і такі знаёмы:
птушка шэрая свайго Якуба
кліча ў хату родную -- дадому.
Ку-ку,
ку-ку,
яснавокі сокал,
ку-ку,
ку-ку,
прыляці,
прыйдзі!
Ведаю,
сказалі мне,
ў глыбокім
моры нейкім ты жывеш адзін.
Кінь шукаці на чужыне ўчастаць.
Ку-ку,
ку-ку,
кінь чужыну,
кінь!
Стрэну госьця,
расчыніўшы насьцеж,
шыр блакітнью,
вазёраў сінь...
Крыўдзіць --
не пакрыўджу, дружа,
чуеш шэлесты садоў, ракі?
Хорам бацькаўскі зь пялёстак ружаў
журыцца каля ракі...

Ку-ку,
ку-ку!..
Дарагі Якубе,
вербы гнуткія ў тузе, палі,
зжаліся,
зжаліся, калі шчыра любіш, --
о, як сэрцайка маё баліць...

Часта чую гэты голос любы
птушкі шэрае ў зялёным садзе:
кліча, бедная, свайго Якуба,
шчыра кліча страчаную радасьць.

1943

KAMUNIKAT.org

Былое трупам мусіць пасынкі

Я дружбы з радасыцай ня меў:
туга была заўсёды госьцяй.
І голас звонкі мой нямеў,
бы думы съятай маладосыці.

І маладосыці ня было,
не давялося ў горы высьпенець;
яна сівым упала тлом
пад енк вятроў на дзікай высьпене...

На высьпене цела маё тнуў
імжою золкай час дрыготкі.
Успамінаў я даўніну,
жыцьцё бацькоў і думы продкаў.

Шчымела сэрца. І штодня,
каб гора крыйдай перагрызыці,
імкнуўся боль души уніць
красою восеиньскага лісьця.

Інакшых лекаў анідзе
знаісыці ні я ня мог, ні маці,
і гурт радні мае радзеў,
і чэзла спадчына -- багацце.

Няраз братоў сваіх, сясыцёр
на раду ў хату, помню, клікаў,
ды ня прыйшлі: іх сълед расыцёр
варожы лад хадою шпікаў.

І сълёзы буйныя плылі
і срэбрам падалі на рукі.
Калі, пытаўся я, калі
циарнеў хто дзе такія мукі?

Навокал -- съціша. Ні души.
І толькі дзесыці ля дарогі
глухую цемру варушыў
вар' яцтвам выкліканы рогат...

Хто сам такога не адчуў,
ня вызнаў смаку сылёз пякучых,
заўсёды будзе у ваччу
яго салодкім боль разлучын.

І сяньня ён у цёплы кут
наўзе ня першы раз, ня пяты,
каб не павіснуць на суку
ад чорных рук зaimанца, ката.

Мне съцежкі ў цяжкай барацьбе
расчыніць лучнасьць наша насьцеж.
Былое, больш каб ня гібець,
кажу я, трупам мусіць пасьці.

1943

Плача кроплямі золата дзень

1

Сінь дзівосная неба, рассып
срэбра зорай на травы ў поўні:
сонца вышіла кроплі расы
прагавітымі вуснамі поўдню.

Вяне, валіцца куст асакі,
млеюць нема садоў маіх ліны,
іхны шэлест у пале такім
вечер подыхам высьмяглыем вышіў.

І ня радуюць съцежкі вачэй,
і ня цешаць, і дум не вяселяць.
Сумам русыя косы пячэ
кашміровая засень аселіц.

Сълед на жорасыце чэрствых съцяжын
абвуглелау выдаўся плямай.
Неўтаймованы б'еца, дрыжыць
у палёх гневам здушаны лямант.

2

Плача кроплямі золата дзень --
хараство абняслайленай сіні...
Мне здалося: шукаць нас вядзе
лёс ратунку на горкай асіне.

Маці родная, сёстры, браты,
не змаўкае наструнены голас:
пераймаю і лямант, і плач залаты
на абтоку съцвярдзеласыці голай...

Боль нясьцерны працяў да касьцей
маё цела на змроку употай;
мае песні на першай вярсыце
сівер раніць калючкамі дроту...

Мо' скарыща? Замоўкнуць мо'?
Не!

Не замоўкне душы мае песня:
узъляціць у блакіт, няжывога скране
і заплача ля бацькаўскіх весніц.

Прытулюся і я ля разбураных съцен,
ля курганаў укленчу, схілюся
і мацней запяю,
каб на кожнай вярсыце
чутны голас быў мой Беларусі.

Жнівень 1943

Над съядамі шляхоў аджытых

Рассыпайся драбнюткім макам,
ды ня высячэш з муру съязы ты...
Золак кроплямі золата плакаў
над съядамі шляхоў аджытых.

І як сонца вільготнае потым
усьміхнулася раніцы млява,
акрапіўся халодным потам
неба съежак пясок смуглівы.

Пасінелі іскрыстыя росы
у валозе ад цернкай смагі,
нібы поглядам кінуў косьм
невядомы дагэтуль магік

ды спыніўся на пляцы места,
як рамізьнік шыракаскулы,
каб ніякіх ад бацькі вестак
не пачулі сіроты вулак.

Завіваўся гарачы накіп
на журботным палёў паркалі...
Золак кроплямі золата плакаў,
а мы вёсны дзядоў гукалі.

1943

Дваццаць пяты

*Раскажа съпеў, што Беларусь
жыве,
непераможная ў працы съцілай.
Што долю гадавала на жарсыцве
ня горш каралавых палішай.
Уладзімер Дубоўка*

Ні сіла наймітаў, ні блуд, ні звады змоў
ня зганьбяць славы колішній у час дрыготкі:
ўпісаная яна у схоў тугіх тамоў
гісторыі крывёй гарачай продкаў.

Гартаем сяньня ўсё мы сівізу балон --
адвагі, мужнасьці гады пакут ня зас্তаць;
таго, здабыта што, ня звабіць у палон
на'т сіла найвялікшае наасыці.

У громе сяньняшнім зноў пошчак даўніны
стралой імчыцца, не шчапаецца, тужае.
Гудуць над краем змораным званы,
гудуць над усясьветным полыменем пажару...

І згадкі з пошчакам імчаць мяне туды
(віеца мройны тор гадоў пражытых),
дзе тхнелі роднаю крывёй дзядоў съляды,
дзе межы родныя съязьмі бацькоў абліты.

Да скібаў, да ральлі зямлі рудой прыляж,
услухайся ў таемны ейны плач, гаворку --
дрыжыць усланаю касыцьмі братоў зямля,
у дыме захлынаючыся горкім.

Яна -- усчатая цяпер хада падзей --
вядзе ахварна гнеў наш да адплаты:
і гэта Ён - той векапомны Дзень --

дзень Прыйсьця -- Дваццаць пяты.
Ускрэсла Бацькаўшчына ў съветлы Дзень съвяты,
і волі съцяг узыніты быў над родным Краем,
каб ліхадзей -- злы дух, вятры і золь слаты --
души і сэрцаў наших не каралі.

О векапомны Дзень! З магіл, із курганоў
сівых ірвецца стогн ахвяраў часу злога...
І сяньня, як калісь, калянае радно
кальшуць хвалі над распятым логам...

Сацьмее у разыні, спрахнене наша съмерць,
і съціашаць грэшніцкія горды крокі.
Ня кроў -- зямля апаленую медзь
зальле пітвом Сакавіковых сокаў.

Ні сіла наймітаў, ні блуд, ні згады змоў
ня зганьбяць славы колішній у час дрыготкі:
ўпісаная яна у схоў тугіх тамоў
гісторыі крывёй гарачай продкаў.

1943

Да зброі, да чыну

Прыслушайся:

зноў,

як калісьці,

нас кліча

часіна цяжкая

да зброі,

да чыну.

Ля Сожу,

Дняпра

і ля Прыпяці,

Пцічы

калоціща

цела

святое Айчыны.

Хто

цела Краіны

імкненца расьцерці?

Скаршыща

і пасьці

ніхто нас ня змусіць!

О, колькі стаяла

прад воблікам съмерці

здабытая слава

мае

Беларусі.

Яе у мінуўшчыне

слаўнай Пагоні

жаўнеры крывёю абмылі

на ветры.

Ніколі ўжо

духу --

клянёмся сягоныя --

ніякія сілы

часоў

не расьпетраць!

Няхай сабе
вораг
з далёкага ўсходу
імкнецца
наш гонар крывіцкі
адолесь,
уласнай крывёю
ўзвар'ёваны скогат
зальеца
на съцежках
да нашае волі.
Зірнеце:
ірвеца на родныя гоні,
здань чорная
съмерці
дзе стыне,
адвага нашчадкаў Крывіцкай Пагоні,
прысягаючы
друзу съвятыняў.
Ніколі й нідзе
Беларусь
не загіне,
ніколі
ў палон
не аддасца нікому!
Агністыя зоры нябеснае сіні
ня згаснуць
у грукаце вызнаным грому.
Насуперак буры,
насуперак лёсу
шляхамі крутымі
вялікую мэту
да сонца
народ беларускі
узносіць,
каб слава
Крывіччыны
яркла над съветам.

Прыслухайся:
зноў,
як калісьці,
нас кліча
часіна цяжкая
да зброі,
да чыну.
Ля Сожу,
Дняпра
і ля Прыпяці,
Піцічы
калоціща
цела
святое Айчыны.

Сакавік 1944

Крывёю купленае права

Сягоныя бачыўся у съне
зь дзівоснай нейкаю праявай:
стаіць, здаецца, пры Вясне
крывёю купленае права.

Вясна -- такой я не страчаў --
Багіній выдалася нейкай
і праву -- права мастака
перадала на пэндзлі клейкім:

-- Ніхто ня зганьбіць, не кране
за ролю майстра немалую.
Скажы -- усьцешаны ці не?
Ці фарбы вобраз намалоюць?

Багіню выслушаў маляр,
прамовіў нехаця, праудзіва:
-- Даруй, прыгожая... Мая
уцеха сэрца не задзвіць...

Сама ты гэта замалой
і згоду зор у небе сінім.
Цябе інакш я ухвалю,
каб ты мяне і не прасіла.

Бацькі сказалі нараду:
пад сонцам шчасьце не загіне...
Інакшай, ведаю, знайду,
цябе, нябесная Багіня.

Жыві, Вясна, вякі усе!
Мастак нязнаны на малъбэрце
стварае вобраз пакрысе,
якога й грэшнік ня усьмерціць.

Сягоныя ўбачыў я у съне
крывёю купленае права.
Малюся Сонцу і Вясыне,
табе -- мой Першы новы Травень.

1944

KAMUNIKAT.org

Вільні

Упяршыню сустрэў твае муры,
крутыя вулкі, вуліцы, съятыні...
Ў души ня стлее ўцеха, не згарыць --
абудзіцца мацней і сълед пакіне.

З драбніцай кажнаю ураныні, уначы
маліўся срэбру зорнаму і небу.
І гэта быў душы мае спачын,
спачын душы, пітво і солад хлеба.

І ціш сівое Вільні і вятры,
густыя, кволыя заўжды такія,
усыцешаць прышласць іншае пары
і сълед у сэрцы, у души пакінуць.

Вільня, травень 1944

Нечакана зусім і проста

Прысьвячаеца Веры Стосуй

Нечакана зусім і проста
напаткала такая сустрэча...
І здалося, да зор выростай
смуглатаўры глыбоцкі вечар.

Сінь вазёраў срабрыстай лускай
узыбягала здаля на мелі.
Словы ціхія любых вуснаў
маё сэрца краналі хмелем.

І ці мог хто калі паверыць,
што бывае туга і ростань?..
Нечаканы пачатак, Вера,
нечаканы такі і прости.

Глыбокае, чырвенъ 1944

Веры Стосуй

Пачатак быў толькі такі.
-- Прашу пазнаёміца...
-- Вера...
Чамусыці я пальцы рукі
балюча пацінуў, няўмеру.
А потым ня так, як раней,
у вочы глядзеў я нясьмела:
баяўся, што сэрца кране
агнём не кранутая съпеласьць.
Пачатак быў толькі такі --
прыемны і любы надзіва.
Крануліся вусны рукі:
-- З прыемнасцю, Вера, --
Ўладзімер.

Глыбокае, чырвень 1944

Замест разывітання

Нашу радасьць -- буйное калосьсе --
прывязылі на заход цягнікі...
Разывітаца нават ня прыйшлося,
цёплай не падаць рукі.
Думаеща, восень залатая
сёлета прыйшла зусім няучас.
Мы бяз вас самотна адцвітаем,
адцвітасце і вы бяз нас.
Разывітаца ня прыйшлося... Болей
скошанай траве ў лугах ня ўстаць.
Горш яшчэ, калі ў жыцьці ніколі
немагчыма будзе прывітаць.

Бэрлін, верасень 1944

Ля роднай бацькаўскай мяжы

Ля роднай бацькаўскай мяжы
мне доля жыць прываражыла,
надзейна там я палажыў
учора сноў сваіх зажынак.

Ягоны стан перавязаў
удубальт моцным неравяслам.
З вачэй гарачая съляза
на сноў упала -- не пагасла...

Съцябло сатлес -- будуць жыць
зярніты -- буйныя крышталі,
ля роднай бацькаўскай мяжы
мяне калосьсем прывітаюць.

Бэрлін, верасень 1944

Нараджаеща съвет неапеты

Словы думак ня зловяць ніяк --
нараджающца, мкнуцца, зынікающ...
Дзе, скажэце мне, радасьць мая
і якімі шляхамі блукае?

На усход ці на заход ідзе,
песні жалю съпявае ці плача?
Можа моцна бярэмя надзей
да грудзей прышіскае гарачых?

Можа прагна далонямі рук
на паўмежку аплаканым поля
пераймае съятую зару,
каб суняць раны съвежага болю?

А мо' слава ужо на крыжы
ўкрыжавана чужынцамі, скута?
Нешта цела зяниое дрыжыць,
і трывожны выростае грукат.

Шалясьціць у трывозе лісты,
прачуваючы клопат і небыт...
Абвугеленія далі і стынъ
принадаючы да ворыва глебы.

Сяньня сам да абветраных скіб
перед сонцам схіляюся ніцма.
Мне адкажуць сухія пяскі
мовай струшчаных съценаў сталіцы:

-- Камяністай дарогай ідзе
непазнаная радасьць паэты.
Не зракуцца і думы: у гневе падзей
нараджаеща съвет неапеты.

Бэрлін, верасень 1944

Надпіс да фотаздымку

Прысьвячаю Веры Стосуй

Зірні, мая радасьць, на гэтую
галінку дзівосную мая.
Мне хочацца соладу кветак
напіцца, а права ня маю...

Я вычуў у шэлесьце лісьця
пяшчотную музыку мая...
Было яно, помню, калісьці...
Цянер ані краплі ня маю.

Бэрлін, каstryчнік 1944

Шкада, гавораць, працы нашай, поту,
жыцьця каштоўнага -- цана адна.
Дарэмна поўзалі мы поўзма, кротам,
каб трапіць вобмацкам на сълед відна.

I сам, бывае, у сябе пытаю,
а слова гэтыя -- калючы боль:
збавення сяньня я зусім ня маю,
калі гандлююць 'шчэ майм гарбом.

Цяпер спытаецца ізноў хто-небудзь:
«Дзе шчырасьць гэтага паэты, дзе?»
Я тройчы ў доказ пакланяюся небу
і прысягну яничэ святой вадзе.

Няхай вішэннык у садку кальшунь,
асіну горкую грызуń вятры,
а сонцам съежжку я наважыў вышыń,
пакуль над съежжкамі святое гарыń.

1944

На схіле гор стаіць мой новы дом...
Ня мой ён, не, -- чужы і на чужыне;
ні скалаў, гор, ні съцен гаспадаром
мяне мой лёс ніколі не пакіне.

У іншы край, ня ведамы яшчэ,
пагоніць, пэўна, час мае згіноты,
а мо' й падун сівы у бездань звалачэ
і прыме ў схоў глухі мой дзённы клопат.

1944.

Птушка

Слова -- птушка, любая, павер мне,
зь лёгкіх вуснаў -- у блакіт і сінь.
І ніхто да сэрца не паверне,
як ні плач і сэрца ні прасі.

1944

Просьба

B.C.

Я стаміўся ідучы,
і стасункі нашы квіты.
Адзінотаю лячы
прымхаў мякіш сакавіты...

Вабіць кубак недапіты --
ші ды іншага вучы...
І пра век мой, горам біты,
ня турбуйся -- памаўчи.

1944

З паэмы «Цені съмерці»

Ты наровіш, пазнаў я, употай паўзыці
за плячыма, туляцца і стынуць,
упівацца у цела маё да касыі,
ценем чорным схіляцца ля тыну.

На паўкроку цікуеш пры сонцы хаду,
а па сонцы -- даўкімі рукамі
у касыцттай істоце спустошаных дум
точыш, лашчыш абветраны камень...

Выгінаешся, кленчыш прад воблікам дзён,
перед першай выгоднай ахвярай...
Ненасытны нагляд твой, згібеньне, відзён
пры съятле і у збоішчы хмараў.

Адступіся, касыцты, жахлівы прывід --
цені съмяротны съмяротнага духу!
Не скарыцца жывое на съцежках крыві
перед сілаю грэшніцкай скрухі.

Ты наровіш, пазнаў я, употай паўзыці,
ценем чорным схіляешся коса.
Бой крыві ў маіх жылах ня счах і ня съціх,
голос песні расьце да нябёсаў.

1944

КЛЯТВА ДУХУ Паэма

*Прысьвячу любай
і дарагой мне Маці*

1

Час ізноў мае думы пакратаў
і наструніў пад грукат гарматаў.

Думы песьняй вазьму апрану я,
няхай песьня настрою пільнуе;

няхай цешаць пульсацыяй вёснаў
гукі музыкі звонка -узнёслай.

Яны сэрца крануць і расчуліць,
маці боль свайго сына адчуе.

Калі-ж песьня мая зыржавее,
думы венцер дашчэнту развее;

гукі музыкі, любай і шчырай,
адлятуць у няведамы вырай;

і настрой, хоць і сылёзна заплача,
гэтай страты ніяк ня зыначиць.

Дык расьцеце, і думы, і песьні,
узълятайце у сінь паднябесъся!

У нястрыманым вашым развоі
радасьць словамі сум перакроіць.

Я скажу ўсім: ідзеце слоды вы
слухаць песні жыщца агнявыя,
песні працы і песні змаганья --
думы блізкага, съветлага рання!

Гэта час мае думы пакратаў
і наструніў над грукат гарматаў.

2

Калісьці сокамі грудзей
пайла продкаў ты, зямліца,
і мы, каб род не парадзеў,
прыйшлі пітва твайго напіцца.

З маленства сынілася у сыне,
было мацункам нам адзіным.
Яму, як сонцу і вясыне,
маліцца хочам на Радзіме.

Тут ветры ў песнях шалясьцяць,
а песні -- палкія, жывыя.
Драбніца кожная жыщца
усімі вызнана навылет.

Пакуты цяжкія радні,
разбою воражага грукат,
уzechі вышітае дні
і радасцьць даўняга -- адчуты.

Тут нылі з посыніцы бацькі,
і самі скораму ня зналі.
Ішлі, узяўшыся за кій,
у съвет шляхамі чэрствых даляў.

Ня год які мо' і ня два
у край чужы ішлі нясьмелі.
Сухая, гойстрая жарства
пякла ног струджанае цела.

Ня мелі болю чым уняць

сыны твае у дзікім съвеце:

халоднай поўначы штодня
калечыў сэрца льдзяны венцер.

Цяпер зірні: перад табой
стайл на варце ганаровай.
Скажы -- ірынемся у бой
усе, ня вымавіўши слова.

Пакуль-жа сокамі грудзей,
як продкаў некалі, зямліца,
напой, каб род не парадзеў,
каб ніцма целам не зваліща.

Прыймі да споведзі! Вазьмі
прысягу шчырую. Прычасьці
не пашкадуй -- сваймі грудзьмі
цябе заслонім ад напасьці.

3

Пасыля доўгіх і цяжкіх разлучын
радасьць стрэчы кальнула балюча.

На парозе часіны інакшай
скрыжаваліся погляды нашы.

І мацней 'шчэ браты мае, сёстры
горасьць вычулі прыкрага посту...

У зыняважанай бацькаўской хаце
частавала сыноў сваіх маці.

Сналаскалі атруту былога
хмелем моцным пітва дарагога.

Кроплі дзіўныя першае чары
абдалі цела палкасцю вару.

Гэта, збыўши пакуты разлучын,

радасьць стрэчы кальнула балюча.

4

Каля святыні на пагосьце,
пад бел-чырвона-белым съягам,
усе знаёмыя і госьці
зышліся выслушаць прысягу.

Быў цёплы чэрвенеўскі вечар,
а неба ўходзіла у прыщем.
Святочныя гарэлі съечы,
і месяц слаўся у блакіце.

Ўсе тройчы ўкленчылі ўрачыста
і пакляліся моцна, гучна
адолець сілы дух иячысты,
што пнецца зганьбіць нашу лучнасьць;

што мкнецца край цудоўны, любы
і скарбы величныя краю
аддаць на зыдзек людскі, на згубу
у стан разбойнай, хіжай зграі;

і даўнасьць -- сэрца асалоду --
зняславіць кватіца, расыцерці,
і дух адроджаны народу
расыняць на пляцы і усъмерціць.

І пакляліся моцна потым
каля святыні на пагосьце
адпомсыціць часу за сіротаў,
за кроў, за бацькаўскія косыці.

5

Сіла клятвы, о, сіла святая,
дух ваяцкі, бы штах, узылятае:

узылятае на крылах і кліча
войска грознага лік павялічыць.

Яно прыйдзе і стане із намі,
сіла духу дзе б'еца крыламі,
дзе ў пякельных агнёх навальніцы
сінь крывёю гарачай імгліцца.

Яно прыйдзе шляхамі крутымі,
клятвы помнячы словы съвятыя:

-- Для цябе, беларускі народзе,
сіла збройная шчасьце народзіць;

ахрысьці на ахварныя чыны
у змаганьні за славу Айчыны!

Аніякай навале ніколі
не скаваць, не змагчы нашай волі!

Сіла клятвы, о, сіла съвятая,
дух ваяцкі, бы птах, узълятае.

6

Грымяць і грымяць цянікі
у бліску крывавых усхлішаў.
У спрыце вар'яцкім такім
трывога да шыбаў прыліпла.

Сыціраюць марозны узор
із вокаў далонямі людзі.
Мігценые агністасе зор
цяплю выціскае і студзіць.

А шлях не кароткі яшчэ...
наперадзе шмат кілямэтраў.
Імчацца, здаецца, шпарчэй
калёсы наўсуперак ветру.

У воблік дрыготкай начы
вачыма ўпіваюцца воі.
Ў тугую ляціць далячынъ
і іхныя думы-настроі.

Грымяць і грымяць цягнікі
у бляску крывавых усхлішаў.
У сирыце вар'яцкім такім
трывога да шыбаў прыліпла.

7

Зышліся у грозным баі
вялікія, грозныя сілы.
Краіна на варце стаіць,
да сну анікога ня хіліць.

Да съежак прыщёртых прыляж,
да плітаў -- часіну паслухай...
Дрыжыць пад нагамі зямля,
прыймаючы радасць і скруху.

Расчулены месяц пасе
падзеі напятыя сутак.
Няпрошанай госьцяй прысеў
ля крыжа збунтувалага смутак.

Тут кліча прачнуцца, устаіць
сыноў дарагая Матуля
і вобраз вялікі Хрыста
да сэрца гарачага туліць:

-- Зірнеце, сыночкі, з магілак сырых
на съвет гэты Божы, на наскі!..
Малюся і плачу, каб нашай зары
ізноў не пасеклі на часткі...

8

Ні матулі, ні горкага плачу
і ня чуюць сыны, і ня бачаць,

ані сонца, ні зораў, блакіту,
ані медзі ня бачаць ракітнай.

І съяротны узлёт навальніцы
не згадаецца ім, ня прысьніцца.
Прыняла іх зямліца ў пасьцелю,
вешер лісьцем курганы усьцеле.

Пракувае зязюля ураныні
пра ахвяры цяжкога змаганьня.

Неба хмары сівыя падоіць
і напоіць сыноў сырдоем...

9

Сыненце, славы крывіцкай герой,
дух ваяцкі клянемся патроіць.

Пасьля гнеўных баёў і адплаты
прыйдуць любыя вашы дяўчата.

Пакладуць яны кветкі жывыя,
плачам цвіласць курганныю змыноць

і вяночкі із ружаў паложаць --
яны любасць былу памножаць.

Росным раннем улетку і ўвесну
прасыняваюць вам сълёзныя песні:

Дзе ты, любы сокал,
дзе ты, чарнавокі?
Я цябе шукаю,
клікаю, гукаю...
Любы, адгукніся!

Ой, ды знаю, знаю...
Сорам, што гукаю...
Ты за цёмным борам
ды за сінім морам...
Любы, адгукніся!

Вернешся дадому

пад вясёлы гоман...
І у роднай хаце
стрэну я і маці...
Любы, адгукніся!

Ой, ды знаю, знаю...
Сорам, што гукаю...
У сырой ты сьпіш зямелъцы,
кажа маё сэрца.
Любы, адгукніся!

Будуць дні і цалюткія ночы
гаварыць аб нядолі дзявочай.

Шчасьце з даляў сваё будуць клікаць
на усёй па краіне вялікай.

...Я-ж кахала цябе, мая радасьць...
Помніш росныя съцежкі у садзе?

Помніш рэчку, крынічка дзе звоніць,
ты прыходзіў ды з кветкай півоні.

Хвалі беглі, кацліся ў далі,
квола кветкі-півоні гайдалі...

Ўспамінающа дні тыя, nochki...
Дзе ты, кветка уцехі дзявочай?

Я-ж кахаю цябе, мая радасьць...
Помніш росныя съцежкі у садзе?

Сълед каханьня, цяпла не заліпне
і крывёю гарачых усхліпаў.

Сынене, славы крывіцкай героі,
дух ваяцкі кляннемся патроіць.

10
А часамі гавораць гэтак:

«Нам сваё наймілей бывае...

Няхай восень сабе щі лета
узьвівае свой сyneў над краем».

Ёсьць у кожнай праяве доля,
ёсьць і солад, і горкі чэмер.

Не адолець цяжкога болю,
хоць і сэрца сваё ушчэмім.

II

Хай, што хочуць, гавораць людзі, --
не такі ўжо вялікі грэх:
сяньня тое злачынствам будзе,
калі думка чыя памрэ.

Не здалес ніхто на съвеце
красавацца, як трэба, жыць,
калі ўзълёт ейны злосынік-вецер
узапне на шпяні мяжы...

Чаго варта цяпер істота
у цяжкую жыцця пару,
што наровіць, бы смоўж, употай
прысмактацца да моцных рук?

Мо' таму й боль душу сыціскае
і спадае съляза з вачэй?..

Дарма сяньняшні грэшнік-Кайн
на ражне славу дзён пячэ!..

У мінуўшчыне -- час пражыты --
думку продкі радзілі днім,
каб да сонца, крывёй абліты,
гонар Бацькаўшчыны ўзыняць.

Шанаваць, сыцерагчы нам трэба,
гартаваць і далей расьціць,
каб пад родным блакітным небам

наканованы шлях праісьці.

Хай шпурляе крывёй навальніца,
хай няўмольныя б'юцца агні,
хоць падзем, можа стацца так,
ніцма --
кляцьве духу ня зрадзім ані.

Дык няхай і гавораць людзі, --
не такі ўжо вялікі грэх:
сияния тое злачынствам будзе,
калі думка чыя памрэ.

12

Прыйдзем, вернемся ў родную хату
святковаць найвялікшае съята,

съята мужнасьці нашае, сілы,
што нядолю ліхую скасіла.

Маці стрэне, гасьцінна расчыніць
урачыстыя дзвіверы съятыні.

І памолімся, палячы съвечы,
за шчасльвую нашую вечнасьць.

Думы новага часу і песні
узылятуць у блакіт паднябесья.

Менск, 1944

Віоцца чорныя дарог брыжы

...І дзе ні стань,
ні йдзі куды,
ні глянь ты,
віоцца чорныя дарог брыжы;
усыцяж іх,
сьцятая жалобным бантам,
нядоля выгінаецца;
дрыжыць
усьмешка,
выштая часам едкім;
бы цень,
хістаецца жывы касьцяк;
і мой шкілет --
жывая долі съведка, --
відаць,
зълічае дні свайго жыцьця.

Сакавік 1945

На станцыі начы Зь дзёньніка

Куды імчыш мяне, цягнік?
Спыніся, ня імчы!
Гусьцеюць жоўтыя агні
на станцыі начы...

Гавораць: «Побыту, пакуль,
няма табе нідзе»...
Адзін, як зерне на таку,
і я ў такой бядзе...

Назад -- няўсьцешны паварот,
наперад -- боль і сум...
Відаць, да д'ябальскіх варот
вятры душу нясуть...

Спыніся! Зыбісты міраж --
уюш шалёны скрут.
Апошніх выслілкаў віраж
да шыбеніц прыгнут...

Адзін, як прывід уначы,
стаю на станцыі начы.
Навокал -- съцены і мячы
пасталі цемру съцерагчы;

блізютка, вусьціш жуючы,
снуюць скуластыя съчы...
Грымяць магутныя ключы
ля брамаў станцыі начы.

Згібей, спрахней ты, доля злая,
цярпець цябе ня маю змогі!
Няхай на суд сабе валас
за крык ратунку зъвер двухногі...

Прага, красавік 1945

Матуля любая, даруй,
што не пісаў: ліхія хвалі
юнацтва кволага зару
на ўзлёце першым нахавалі.

Жыву, як зерне на таку...
Але-ж ня ведаеш таго ты,
як сына мениага пякуць
жыщца сурогата клапоты.
Чаму? Пытаешся, чаму...

І ня пытай: карысці малады...
Мінуў усходнюю чуму --
на съцежках заходняя стала
і сунцыць косьці ног і рук.

1945

Да вас, суродзічы, да блізкіх і далёкіх,
праз ночы цёмныя, вятры, слату і стынь
здаля, з-пад гор -- з-пад Альнаў крутабокіх,
зноў пішу і шлю свае лісты.

Вятры кальшуць гукі вальсаў вечных,
а ў сэрцы б'юцца рытмы скрытных дум,
і мне здаецца, што ад съценаў менскіх
я з вамі, любыя, на бляск зары іду.

1945

Ліст да маці

Ліст гэты, матуля, ад меншага сына,
што лечыць тугу сваю золатам лісьця...
Цяпер ані цешыць, ня вабіць чужына,
як вабіла, помню, калісці.

Яе уяўляў я, бы нешта святое,
і заўжды паклон слай з пустэльных аддаляў.
Цяпер тую веру, што сэрца мо' й тоіць,
аўстрыйскія ветры, відаць, разгайдалі.

Жыву між чужых я, і голас вятраны
мне штосьці гаворыць, а што -- невядома...
Напэўна, пра тое, што край мой забраны,
што радасць распяята ля роднага дому.

Скажы мне, матуля, ці праўда ўсё гэта?
Дайсыці аніяк не магу я да ладу.
Ці праўда, што восень зняважыла лета,
што песьні украдзены з нашага саду?

О, чуў я, матуля, што ўчора ураньні
сяброў ахрысьцілі на вечны спачынак,
што хворага брата на голым майдане
крывая асіна зь сям'ёй разлучыла.

Сказалі вятры мне, што ліха ўсіх лашчиць --
братоў і сясыцёр, і сяброў-аднагодак;
што усе аж да поўначы ходзіце нашча
ля рэчак крывёю апышканых водаў.

Адведаць Цябе не магу я сягоныня,
а слову, якім-бы яно ні было там,
нялёгка дайсыці да спустошаных гоняў
і ўняць іхны плач і штодзённы твой клопат.

Ня плач, ня журыся! Даруй свайму сыну,
што лечыщь тугу пакуль золатам лісьця.
Цяпер ані цешыць, ні вабіць чужына,
як вабіла, помню, калісцыі.

Зальцбург, каstryчнік 1945

KAMUNIKAT.org

Перада мной -- прастор нябёс,
чужы, халодны і нялюбы.
Які-ж вар'ят сюды прынёс
мяне на зьдзек людскі, на згубу?

І сам ня ведаю таго,
зы якой удачы ці няудачы
пакінуў пах сваіх лугоў
і сълёзы матчынага плачу.

Адно цяпер -- над шум і сьвіст,
калі цягнік імчыць кудысьці,
прашапацеў пажоўклы ліст
сакрэт няспраўданага выйсьця...

Мінуў аўстрыйскі далягляд
і неба шэрага аблокі...
Я чую: сьвежая ральля
мне беларускім пахне сокам.

Зальцбург, кастрычнік 1945

Пяскі дарог, і лісьцяў медзь,
дарог лукатыя аборкі...

Я прыплаціў-бы, каб ня мець
іх на віду і ў думах горкіх.

Сумуюць родныя палі,
ідуць, як шлях ідзе малочны.
Усьмешкай восеніскіх калін
глядзяць братоў сівыя вочы...

Палі, вазёры і лясы --
на сотні сотняў кіляметраў.
З чужой зямлі бяздомны сын
наклон ім шле на крылах ветру.

Да іх, туды -- за небасхіл,
дзе нарадзіўся, рос і вырас,
я панясу свае грахі
і съпеласьць дум, і съпевы ліры.

Зальцбург, каstryчнік 1945

Жалобная струна

Нялёгка сяньня пішуцца лісты,
і слова глейкім сумам наліліся.
Упаў на грудзі зломаны кастыль
і рану цяжкую у сэрцы высек...

Глыбокая і прыкрай яна,
няўгойная, як модна ні залечвай...
Дрыжыць лістоў журботная струна
на ростані і няблізюткай стрэчы.

І ростані, здаеща, ня было,
ня бачыліся з роднымі у хатах.
На вотшыбе, за спаленым сялюм,
развітваліся з шумам хвой кашлатых.

І кленчылі, цадходзячы да меж,
перед апошнім -- блізкім -- кілямэтрам.
Пахрышчаныя бурамі, сущмеж
хрысьціліся і кланяліся ветру.

Пакінутае -- курчыцца у съне,
спатканае -- наровіцца ад същі...
У прадзіве па страchanай вясыне
навошчаныя гневам звоняць ніці.

Прыслушаешся -- сочыва крыві,
пругкія хвалі і жывыя пульсы.
Ды чым і як жывулъку ні жыві,
выпраоствающца мінусы і плюсы...

1945

Ліст да сястры

Сястрыца родная, паклон ад брата.
Я вельмі ўсьцешаны, што ты жывеш...
Прыклей на браме каля нашай хаты
крывёй напісаны мой съціллы верш.

Няма ў ім радасьці, няма і жарту --
такім мне выдаўся сягоныя съвет...
Найлепш ягоную уважыць вартасьць
вам крытык ведамых табе газэт.

Ён першым лекарам быў песьняў-думаў
і знаўцам вывіхаў мае касьці...
Такога іншага у справе глуму
з табой ня здолеем нідзе знайсьці.

Стаю вось тут я каля съценаў замку,
у нас -- асеньняя цяперара...
Трымайся, любая, мацней за клямку,
каб злодзей вынесьці ня змог добра.

Прымі вось гэтую маю параду,
кажу ад шчырае табе души.
Калі-ж душу тваю суседзі ўкрадуць,
ў лісьце адказным мне хутчэй пішы.

Вярнуся, любая, да вас ня госьцем,
пад неба роднае вярнуся жыць.
Павесім раніцаю на пагосьце
ручнік скрываўлены твой на крыжы.

На папялішчы мы зьбярэмся дзікім,
чужия зводнікі дзе ладзілі таргі.
Браты і сёстры у той дзень вялікі

зьбяруща ўсе у дом свой дарагі.
На стол кляновага наставім соку,
пакроім радасьцяй тугу і сум.
Съмяцца будзе вечар сінявокі,
зарой цалуючы палёў красу.

Такой ня ведала бяседы ў хаце,
такога съветлага ня знала дня
ні наша бедная калісьці маці,
ні наша бліzkая крыві радня.

Пакуль-жа, родная, паклон ад брата!
Я вельмі ўсьцешаны, што ты жывеш...
Прыклей на лішцьве каля нашай хаты
крывёй напісаны мой съціллы верш.

1945

О родны край

Са мною ты на яву і у съне,
мой родны край, блізкі і блізка...
Табой жыву. Малюся, як вясьне.
Ты -- песьняў-дум найлепшшая калыска.

Нідзе, я ведаю, сябры, нідзе
ня знайдуць лепшага у съвеце вочы.
О родны край! Куды мой шлях вядзе --
у бок паўдзённы ці паўночны?

Ўпаду ад съпёкі я, ўпаду, памру,
мароз душу маю ад цела прыме.
Не прывядуць шляхі к дабру,
калі сустрэнутьца у Рыме.

Кірунак заходні -- зусім чужы,
усходні гэтакі ж. Усе чужыя.
Над першым навальніца ўсё дрыжыць,
па-над другім звяяр'ё начамі вые.

О родны край! Цяпер мая рука
навотлег адштурне чужую вушчуны.
Са мною ты, і шлях на твой наказ
паволі ўжо ідзе да родных пушчаў.

Зальцбург, лістапад 1945

Апошняя малітва

Яшчэ раз кленчу я ля съценаў Храма:
-- О Божа, Валадар зямлі, скажы Ты,
чаму ізноў каля Святое Брамы
жывое цела бачым на крыжы тым?..

На пліты мармуровыя съцякае
кроў сьвежая із ран балочых...
Пустэльнік помсьлівы -- раскольнік-Кайн --
чало съціскае ўжо вянком калючым.

Па-над бажніцамі, над купаламі
у стоме чорныя стварэніні кружаць.
Няверцы прышлія у грэшнай краме
ля ног згінающа халодным вужам...

Нялюдскі танец свой згібеньне грае
на струнах д'ябальскіх да сълёз, да ўмору...
Хіба ўжо гэтакая доля Краю,
табой ахрышчаная ў момант створу?

Ўпаду лепш сам я каля съценаў Храма,
і там апошняя малітва будзе:
«Браты і сёстры, пад Святою Брамай
зямлёю роднаю прыкрыйце грудзі!»

Лістапад 1945

Адцьвіла маіх надзеяў ружа
і, напэўна, больш не зацьвіце.
Выгінаеща халодным вужам
зманлівасць былых уцех...

На шляху няспраўджаіа дзеі
прыпынілі дні маю хаду.
Дзе-ж вы, дзе, квяцістыя надзеі --
солад хмеліва юнацкіх дум?

Не спаткаю вас і не адчую,
хочь і часта сыніца маладосьць.
Ні душы, ні цела не расчуліць
выпадковы у пакоі госьць...

1945

Вялікія шэльмы

Станіславу Станкевічу

У маленстве чужыя казалі,
і яно не забудзеца, мусіць,
што экзотыка нейкай Казані
прыгажэй ад лясоў Беларусі.

Я ня ведаю, можа, здалося,
што душа ablіваеца воцтам,
але помню: у жоўтую восень
маё сэрца съдіскалася моцна.

І ружовае сталася чорным,
непрыемным і прыкрасным вельмі.
Я-ж ня думаў, што ў краі вазёрным
ёсьць такія вялікія шэльмы...

Нямеччына, 1945

Веру я ў сілу сілаў,
веру самому сабе.
Веру, што ты расыціла
шчасьце у барацьбе...

Веру: яно ня выйшла.
Кажуць: яго няма...
Грэшнік цяпер калыша
шчасьце і наша імя.

Веру, што дзень кароткі,
веру, што нач ня дзень.
Ведаю: нашы продкі
верылі веры надзей.

Веру, што верым, верым,
верым у веру вер.
Нам расчыняющца дзъверы,
хцівы двухногі зъвер!

1945

ЗЬВЕР ДВУХНОГІ Паэма

*Сьветлай памяці тых,
што загінулі за святую веру
ў няўміручасть
Бацькаўшчыны-Беларусі.*

Аўтар

*Праўду-ж горкую пазнаў я
позна,
вельмі позна,
пакарала-ж мяне кара Бога
вельмі грозна!*

Сафокл

I

Ападалі пялёсткі маку
на далоні каляных рук...
Шмат разоў чалавек аплакаў
спадзяваньяў сваіх зару,

і была яна рэдкая госьцій
на нішчымным куце пары,
хочь малілі усе да млюсьці
наймудрэйшыя знахары...

Сыцігавала хаду няўдача
на пякельным жыцці таку,
і каціліся сылёзы плачу
на ляшчоткі цяжкіх пакут.

Пад счарнелаю пусткай ночы
нылі туна суставы ног,
усыміхаўся рабінавы почат
на крутыя шляхі дарог.

А віліся яны далёка --
у нязнаны, як доля, съвет...
Застывалі глухія крокі
на калочай, як шкло, жарсьцьве.

Упляталі у песьні пушчы
балацяны спакой тугі,
як нядоля на съпінах вушчуң
заціскала вузлом тугім.

Заціскаўся, тужэў... Ніколі
і ні разу нідзе ня мяк...
І цяпер боль той сэрца коле,
а прысьніца, бывае, так:

расьцівіталі пялёсткі маку,
і браты на далонях рук,
каб ніхто не стагнаў, ня плакаў,
падымалі да зор зару...

2

Ападаюць пялёсткі маку
на далоні каляных рук...
Чалавек не падаў і знаку,
калі сплямілі дні зару,

але, съціснуўшы скулы сківіц,
закусіў да крыві тугу,
каб ня вырваўся плач крыклівы
са зъмярцьвелых, халодных губ.

Яму-ж лепей упасьці ніцма
на скрываўлены груд сівы,
як згінацца лазою ніцай
перед зыдзекам і нема выць.

Не згінаўся яшчэ нідзе ён,
і цяпер, калі тлее сінь,
хто пасьмее сваю надзею

са згінотаю дзён мясіць?
Вуглянене ля съцежак слава...
Спадзяваныні -- скунья сны.
Хто-ж пакрыўдзіў і так зняславіў
няўміручасть людской вясны?

3

На скрыжаваныні -- тры крыжы,
усе ад даўнасьці сівяя,
над імі ў споласе дрыжыць
прамень зары... Журботна вые
вільготны подых. Ля ракі,
на камяністым плыткім плёссе,
вартуе, сеўши, съцень ракіт
сівая, згорбленая восень.

Зыбае плынь луску ляшча,
затокі мшысты бераг мые,
і рэжа косамі плющай
чароту выгнутая шыі,
і плачуць мройныя кусты
калін, нячэсаныя вербы,
што неўзабаве ўбор густы --
прыпынак ценявы, дзе звер быў, --
руды аголіць лістапад
і замяце у кут-зацишак,
ці мо' ракі шумлівы спад
на хвалях век іх закалыша.

Хінецца, горбячы свой стан,
вятрамі высмактаны блёкат.
Сыцкае з жоўтага ліста
каля карчоў бусыліны клёкат...
І шэлест гнечца у лісьці,
пачуўши музы гэтай гукі,
разъмяк расчулены і сыціх
ад стомы мляўкае ля сука.

Над полем вораным здалёк --
празь цвіль смуглі лінкай --

аднекуль

бруіца днёў самотных клёк --
адменны пах расылінных лекаў,
паволі сочыцца, ідзе
да міражоў, дзе съветлацені
прадуць на восеніскай градзе
уток крылатых лятуценьняў...

І толькі зрэдзь яны адны,
нібы наструнены рукамі,
віхры пругкія -- бягуны --
клубкамі коцяцца пад камень
і вырываюцца адтуль,
і да крыжоў імкнуцца бліжай,
кранаюць дрэва наляту
і пыл на грывы свае ніжуць.

І пахне хмеліва зямлі,
і журавы на поўдзень з хаты
нясуць, бы тыя караблі,
на крылах клопат свой багаты,
спакой азёрнае тугі
нясуць у край чужы і небыт,
нялёгка безыліч міль тугіх
адольваць зорнымі шляхам неба!

Мінаюць шэрыя папар
і рунь азіміны із болем:
да пуху іхняга прышаў
знаёмы, родны водар поля.
Мінаюць гомельскі блакіт
і накіп воблачнага цэду...
Паўдзённай сыпёкі воск плаўкі
плыве птушыным свежым съследам.

Гавораць шэрыя чужым,
што ў нас зь вясной сябруе восень,
што па нябожчыцы-мяжы
палёў вятры цяпер галосяць,
і съведкі даўнасьці жывой --

крыжы, бы тыя вартавыя,
стаяць маўкліва... Хмар сувой
даўно цяплю над імі выеў...

4

Якое съвету харство!
На харстве -- цъяныя плямы.
Чыя-ж рука цудоўны Створ
пад сонцам мурзае вуглямі?

Якія контуры на тле
съятла выростаюць і рысы?
Яшчэ ня ўмёр, яшчэ ня стлеў
зарою высыпаны прысак...

Жыве ён... Курчыца апад
красы ля брам ліхіх суцьмежжа.
Хто-ж гэта зноў, мой родны брат,
сады упокат хціва рэжа?

Чые-ж віднеюцца яшчэ
і ткущца гэтак сілуэты?
Ці не касу сваю Кашчэй
над галавой заносіць съвету?

І краем правага пляча
сънірае збоі хмар гарбатых?
А мо' гатуе стравы чар
сваіх магутнайя Гэката?

Ліняе съвету харство,
мяняе колеры і блікі...
Глядзіць вачыма зораў Створ
на вобраз Януса двухлікі...

5

Дымяцца хмары. Неба край
у нявыразным нейкім русе.
Даўно ўжо Лысая гара
вяшчуе глум на Беларусі.

Глыбока ў ейную душу
уніўся чорны кінець госьця...
Жалобу дня прыблудны шум
кляймом азначыў на пагосьце...

Над ім -- у посягу згібень --
накшталт мангольскага узору
гараць на выкутым ілбе
крывёй палужданыя зоры...

I стогне Лысая гара:
як тую кроў крывёю съцерці?
Галосіць нема родны Край
у танцы выскаленай съмерці.

Густыя воблакі ирацяг
нябёс і край зары задзьмулі.
Вільготным клёкатам бацян
на языку мазоль намуляў,

заплюшчыў вочы, болю зло
у пух скунсы угнула голаў,
упаў скамечаным вузлом
на гузякі карэнняя голых.

Рынелі тупа косьці дрэў,
а вецер ліпу гнуў і гушкаў.
-- Скажы, дзядунька, не памрэ
ад болю скурчаная птушка?

-- Да не, унучак, адживе,
але-ж нядобрая прыкмета...
Зірні, часамі у траве
няма яго цыбатых дзетак?

-- Няма, дзядунька, анідзе...
А хіба ёсьць у птушак дзеци?
-- А як-жа. Мусіць, у гняздзе
іх забаўляе съпевам вецер...

Дымяцца хмары. Неба край
у нявыразным нейкім русе.
Напэўна, Лысая гара
вяшчуе глум на Беларусі.

6

На грудзе выгану рудым
акачанеў падбіты бусел.
Шчышаюць корань лебяды
лятою змораныя гусі.

Туга спанатрыла гусей,
і вартаунік прыжмурыў вока:
ці выган посны напасе
усіх прад выраем далёкім?

Ці уратуе пух густы
ад зябкай плыні цела дзічы?
А мо', як бусла, пад кусты
прыгорнуць хвалі роднай Пцічы?

І мо' дарэмна ля уструг,
вазёр палескага балота
чакае -- блізкая нутру --
гусей асмужаная лотаць?

І спогад точыць мозак іх,
і ём такое нават съніцца,
што усьміхнуцца на куп'і
'шчэ беларускія брусьніцы,

і прыме ветліва у стан
радню спагадлівая плойма...
Абмые Прышяць на хвастах
ляты завільжаную пойму.

Аж тупат нейчае хады
на хвалі пасыці іх прымусіў.
Застаўся корань лебяды

у дзюбе шчупленькае гусі.

7

Галосяць роспачна вятры.
І, нема стаўшы ля дарогі,
глядзіць зыняважліва на трывы
святыя сымбалі двухногі...

Каго-ж убачыў я? Пажджы...
Згадай, дагодлівая памяць,
пакуль раптоўныя дажджы
і цемра постаці ня спляміць!

Увагі-ж вобраз гэты варт:
ў вітрынах славіўся ружовых...
Але чаму ягоны твар
тунымі зморшчкамі пажован?

Мо' гэта здань? А можа сон
на вочы скінуў вэлюм шэры?
Чаму-ж ён чорнае крысо
падняў на вузкі лысы чэрап?

Калі-ж прыйшоў сюды і скуль?
Якія ў думках мае дзеі?
Пазнаў па цені на пяску
намер злачынны ліхадзея...

Хавай-жа твар свой, съцеражы...
Душа і сам ты у палоне.
Паслухай, неба як дрыжыць
ад гневу нашых Сцыпіёні.

8

Нябёс базырны сакатун,
здалося, хмары бічам хвошча.
Прысеў на чорную пяту
зямлі зьвярэджанае пошчак,

стуліўся вузлікам туным,
прыліп -- ні слыху і ні дыху,

съцігуе сълед яго стуны
маною купленеа ліха,

ачнуўся, луснуў і яшчэ
(не адпачынак-жа на пятах)
праз морак вечару шпарчэй
памчаўся, сорамам праняты,

туды, дзе згас ужо і счах
спадзеў абецацай уцехі,
дзе зноў жалобная съвяча
гарыць ля саламяных стрэхаў,

дзе людзі змораныя, сны
снуюць ружовыя карункі
пра золак раніцы, вясны
на павуцінні думак стрункіх...

Імчыся-ж, пошчак, не маўчи,
усыцеражы ты наша щасьце,
скажы, што сяньня уначы
імкнецца зъвер двухногі ўкрасыці

душу з грудзей людскіх; скажы
і урачы нячуты пострах:
на скрыжаваныні тры крыжы
перед лязом сякеры вострай

стаяць маўкліва. Зваруши,
ускальхні ты навакольле!
Няўжо звярывае душы
ніхто на восьці не наколе?

Няўжо абыдзе, не кране
жывога сэрца сіла гневу?
... Упаў над полем і счарнеў
у хмарах
неба зорны невад.

9

Апошні згас агенъчык -- дагарэў.
Запахла у паветры прэлай вікай.
-- Якая-ж, згінь ты, цемра на дварэ,
ну, прост' хоць вока пальцам выкаль...

І трэба-ж, выгнала якраз сюды
мяне нялёгкая да іх часіна.
Надвор'ем гэтакім, я чую, заўжды
прымаюць грэшніка сукі асіны...

Э, думкі чорныя, ідзеце прэч!
Што мне да грэшніка таго ці сука?
Хіба ўжо першую съятую рэч
мае спрытоўваюць са съвету рукі?..

Хіба ня бачыў на сваім вяку
яшчэ мо' горшае ля ног ахвяры?
Ня я -- дык іншыя павалакуць
да лазыні косьці і жывот напарыць.

А страх, абачлівасць -- курыны жарт,
ня камень-жа глытаць гарачы...
Чаго, дзівак які, разбойнік варт,
калі ня верыць у сваю удачу?

А хто-ж адважыца -- няхай кране:
маё нутро звярынай помстай дыша...
'Щэ-ж ня было ў жыцці такога, не,
каб я на промысел дарэмна выйшаў,

каб я спыняўся перад чым калі, --
двуухногі плонуў і расыцёр нагою.
Калі душу сваю крывёй ablóu,
души развагай съмешнай не загойш...

10

Па цаліне былых валок
шляхі хады раскрыты насьцеж,

двухногі зьвер начы валок
на згін украдзенае шчасьце.

Згіналі голаў зъбегі мар
і нявыразны нейкі клошат.
Вятры кацілі тоўшчы хмар
на-над зъвярыным зманным тропам.

Мігнуў ля ног маланкі брыж,
і дождж паліўся, нібы з луба.
Гарою здаўся лёгкі крыж
на моцных плечах душагуба.

Гулі з грымотамі слуши,
такая, знаць, удача слуна.
Адчуў двухногі боль туны
і падазроны нейчы туиат...

Угнуўшы голаў, душагуб
убок рвануўся ашалела.
-- Няўжо?.. Няўжо?.. Перамагу
такі нязвыклы іакіп цела...

Перахітру ягоны нюх,
што напрасткі бярэ, і збочу...
А не -- съцігуй сабе: зманю
душу і сълед у пекла ночы.

А там -- памераемся мы
з табой і сілаю, і спрытам:
штурну у твань камяк нямы --
і съціхата, і шыта-крыта...

Ага... Ня выракся яшчэ?
Нясі-ж на скрут сваю удачу!..
Нясі-ж! Крывёю труп съцячэ...
А мо' я съмерці твар убачыў?

Хвастаў горб зъвера дождж касы,

і бег таропкі думак гнобіў,
здалося, быццам валасы
старчма на вузкім сталі лобе.

-- Ідзі-ж, ідзі-ж, касьцяк, паўзі!
Паўзі, разумнік...
бліжай, бліжай!..
Хто-ж гэта месіва гразі
на кастылі крывыя ніжа?

Чые-ж там ськівіцы жуюць
вуглі чырвоныя на дроце?..
Хто-ж палыськуе гэтак муць
касой іржаваю упоцем?

А там... А там!..
Сіняць вужы?
Вачэй сымяющца праварыны?..
Ха-ха, ха-ха!..
Крыжы... крыжы... --
зарагатаў гарляк зъярыны.

-- Вазьмі-ж мяне...
Вазьмі, вазьмі!..
Няма ратунку і збавеняня!..
Навяз, разъятраны, грудзьмі
на дзіды гострыя каменья.

II

Табе, мой голубе, унук,
даўно ўжо расказаць хачу я
живую казку. Час мінуў,
і пра яго ты не пачуеш,
калі памру я. Родны дзед
мне расказаў 'шчэ днямі тымі,
калі зьбіралі на градзе
ўдваіх капусныя лісты мы.

А сам пра час былых вякоў
ад жабрака, што граў на ліры,

начуў за восем медзякоў,
калі буслы ішлі на вырай.
Не напісаў ніхто яшчэ
ані пра час той, ні пра бусла,
а казка сочыща, цячэ
наволі з вуснаў і да вуснаў.

На неазначанай вярсьце
ля пушчы -- Белае балота,
зь вясны да восені расьце
адна-аднюткая там лотаць.
Балота зыбкае ня сыпіць
ні уначы, ні ў дзень цалюткі,
сябе няцяжка утапіць
на цаліне ягонай гнуткай.
Пад цаліной -- вада й вада,
а пад вадой сінеюць горы,
якія -- цяжка разгадаць,
а праўда -- вось што нам гаворыць.

Паблізу самых сініх гор,
што йшли ад мора і да мора,
на неакрэсленым прасторы
між рэк блакітных і вазёраў
спакон вякоў жыла, ляжала
адна вялікая дзяржава.

Народ -- багаты, ня скунсы,
гасцінны, мудры, працавіты:
араў, касіў і сеяў жыта...
А съвет спакусай падкупіць
імкнуўся меж ягоных варту;
і аблігалі хмары ўпарты
няраз дзяржаўны супакой
і схілы гор, і сыпіну пушчы,
але ні разу не разлушкиў
гарэха збройнаю рукой
ля межаў зманлівых злачынен:
у край быў шлях яму зачынен.

Народ із розных быў плямён,
але ўважаў сябе адзінай
сям'ёй, нібыта нарадзіла
адна іх маці.

Заўжды ён,
калі на край паўзла навала,
зямлю, што долю ўзгадавала,
што хлеб людству дала і соль,
сыноў галубіла, расыціла
і наліла нязломнай сілай,
што абышла нягоды, золь
і ўратавала веліч славы
свае дзяржавы-Святаславы,
абараняў, як сэнс жыцьця,
як маці сына у няшчасці,
каб съмерць ня здолела украсыці,
і ўпартага краю родны съцяг
наперад нёс.

І па віхуры
на чужынецкіх съценах муру
ламаў ён дзіду перамог
і выразаў мячом на вежах
пячатку з вобразам мядзьведжым,
каб не адважыўся, ня змог
напасынік выламацца зь меры
і болыш ня стукаўся у дзверы...

Ня бралі войнікі-сыны
з чужых зямель ніякай дані;
і як бы вораг ні паганіў
удачаў іхных, штовясны
ля пераможнае мясьціны
прыналі ворага гасыціна
і частавалі караля
ці князя нейкага з дружынай
віном брусынічным і ажынным,
адборным мёдам -- чым зямля
плаціла кожнаму за працу,
было чым госьцям частавацца...

На разьвітанье із байніц,
насьля ўрачыстых княжых словаў,
ізь літых бітніц адмысловых
на першым завадзе зарніц
пускалі ў сінь тугую налшам
сто чатырнаццаць моцных залнаў.

Вось так ля самых сініх гор,
што йшлі ад мора і да мора,
на неабсяжным тым прасторы
між рэк блакітных і вазёр
спакон вякоў жыла, ляжала
адна дзяржава - Святаслава.

Між тым, у хораме ля скал,
за васямнаццацю замкамі,
дзе збуцьвянеў ад часу камень,
дзе жыў адважны князь Аскал,
ішла з чужынцамі размова...

Утаямнічанае змовы
ніхто ня ведаў і ня чуў,
і толькі грозная княгіня,
каб посынек змовы не загінуў,
паліць загадвала съяччу
ад першых зораў і да зораў,
каб не наслаў Бог часам мору
на князя.

Ўдзень і унаучы
ад злых вачэй зямлі вялікай
праз слуг-ганцоў сваіх паклікаў
ён войска хорам съцерагчы.
І сьвіце князь Аскал зняверыў
і ўсіх на забаўку да звера
у лёхі хораму укінуў
і, каб зацерці сълед злачынства,
каб выйшла гладка ўсё і чыста,
даў спадкаемцу свайму, сыну,
наказ -- усьмерціць тыя душы,

якія сон ягоны зрушаць...
І от ізноў ва ўсе канцы
тае дзяржавы-С্বятаславы --
да рэк, вазёр, балот іржавых --
імчацца сынавы ганцы,
імчацца пешкі, мчацца конна
з такою весткаю няпоўнай:
«У славным хораме, ля скал,
памёр вялікі князь Аскал...
Цалуйце сълед ягоных ног
на скрыжаваныні ўсіх дарог!
Ану-ж убачыць ля дарогі
шчасльвец дух зямнога Бога»...

Гулімядзяныя званы...
Усьцяж дарог стагналі людзі:
«Як жыць бяз князя рай наш будзе?
Як будзем жыць цяпер адны?
О дух съяротнае напасьці,
вярні у рай наш сонца шчасьця!»

Між тым у хораме ля скал
за васяманаццю замкамі,
дзе збуцьвянеў ад часу камень,
сядзеў з дружынаю Аскал
і вёў таемную размову.
Ніхто ніводнаму на'т слову
ня съмеў пярэчыць, бы ня чуў...
І толькі грэшная княгіня,
каб посыпех справы не загінуў,
паліла жоўтую съячу
ад першых зораў і да зораў,
каб не наслаў Бог толькі мору
на князя.

«С্�вятаслава,
кажу вам, хутка можа стацца
цэнтраляй съвету і зямлі
ўсяе на цэлым белым съвеце.
Адно уцямце вы, што я,
памёршы, мушу уваскрэснуць,

што на зямлю прыйду ізноў
караць жывых зямлі і мёртвых...
Пераканаць вам трэ'народ,
што я памёр, а дух жыве мой,
і каб маліліся усе
за паварот мой найхутчэйшы.
Але-ж пра гэта -- толькі тут,
на нашых землях, зразумейце...
А там -- за межамі -- жыву
і доўга жыць і княжыць мушу...

А я, тым часам, спакушу
народы съвету і дзяржавы,
што жыць нам трэба надалей
усім у злагадзе і дружбе...
Які вялікі, цяжкі грэх
я на душу бяру, мой Божа,
калі ад заўтрашняга дня
ператвару сябе у Бога».

12

Вартуе цемра зъвера ценъ,
а зъвер -- бліжэй, бліжэй да мэты.
Што-ж съніца беднай сіраце
пад дахам зор у момант гэты?

...Крутая съцежка. Грузкі брод.
Вазёры ліштвамі абыты...
Вялікі чорны калаўрот
прадзе кустоў густых ракіту.

Сыніўся: мякішам мяздры
шнуры ягоныя набраклі.
Лускою счахлае зары
частуюць цені племя грака.

На балі гэткім, на карчы,
жывое з глузду можа зъехаць.
Ля пня, укопаны, тырчиць
расьпечаны драцяны вехаць...

Нахлынула смуга. Прылёг,
стуліўшыся, хлапец ля куста.
Ашчэрыўся асельнік-лёх,
злачыны валадар распustы:

-- Ты стойма маеш съцерагчы
асені зорныя і пушчы...
Сівая ведзьма на карчы
зубамі шкла табе налушчыць.

Гарбуля -- гнеўная Яга, --
як што на прысмакі ты ласы,
сънячэ зь ігліцай пірага,
а з вухналямі зварыць квасу...

-- А што... а што, калі сюды...
калі пастукае у дзверы?.. --
дрыжэй прад воблікам блядым
хлапец ля ног калматых зьвера.

-- Дзядусь надыдзе... Аднаму
мне крыху вусыціна. Баюся...
Каму-ж паскардзіцца, каму,
калі Яга мяне укусіць?

-- Дзядусь!
-- Маўчы!
-- Хутчэй сюды!..
-- Якога клічаш сюды дзіка?
-- Я...
-- Чуеш нейчыя съляды?
-- Я дзеда роднага паклікаў...

-- Клянуся чортам, абмінуць
няхай увагу зьвера крокі,
прымушу вышіць бруду муць
із самай лужыны глыбокай...

Як вечер сълед мой заграбе,

магу цяпер ужо прызнацца:
смалой на кволым твайм лбе
з уzechай вышеку «ІЗ».

Э, ліха думак! Сыцеражы
спакой балотаў зыбкіх, кручы...
Засынеш-жа -- выкалю крыжы
на жываце ражном пякучым, --

сказаў такое хлапчуку
вядзьмак, крывёй наліўшы жылы,
крутнуўся двойчы на суку,
і цемра сълед заваражыла.

-- Што звер двухногі мне чаўне? --
надумаў, сеўши кали прызбы.
Ад страху дзікага цяпер,
здаецца, камень перагрыз-бы.

Сядзіць, і мроіцца яму,
што сам смакуе саду сылівы...
-- Дзядусь! Я нтушку перайму...
Дзядунька, я не палахлівы...

Прамчаўся нехта па траве
і прылабуніўся ля плоту.
-- Дзядусь!.. Страшэнны чалавек
съвідрое цемру носам крота...

Дзядунька, срэбра на расе
убачыў... Збаўка якая!..

Сякерай горла перасек
двуухногі. Ліпкая, гляўкая
сыціскае грудзі кроў...
-- Вядзьмак...
-- Якая злосная, Яга, ты...

Расыцьвіў, здалося, сіні мак

і зынік над пушчаю рагатай.

Злы дух у цемры рагатаў,
і цені стукаліся лбамі...

Прыліш, як клешч, да жывата
вядзьмак счарнелымі губамі.

Гайла неба боль пакут.

-- О, каб дзядусь пра съмерць праведаў!
Прачнуўся, стаў --
на лабяку
ні ведзьмака няма, ні дзеда.

1944-1955

МАІХ УЯЎ РУЖОВЫХ РАНАК

Паэма

1

Ад болю ўсё яшчэ гудзе
разгневанае цела краю...
Жыве яно -- не памірае:
употайкі цяплю грудзей
ягоных съпеліць травы поля,
і як ні смаж іх, ні палі,
праз скібы чорныя ральлі
яны зірнуць-такі на волю,
крамянай съвежасцю вясны
умыощца. Расой валогі
спалошча мораку цывілога
зара усходу сълед кvasны,
і усьміхнецца поле хатам,
і як ні смаж іх, ні мары,
убачаць зноў гаспадары
сваіх клапотаў плён багаты.

2

І часам тым у шчыт такі
напоўняць плёнам лёхі спрату.
За найдарожшыя караты
ён не прадасца. Ветракі
за рупасць мелівам заплацяць,
і як ні смаж яго, ні праж,
свяжуткіх печываў ікра --
адзнака моцы і багацьця --
цалюткі дзень і дзень пры дні
да новых жніў, да касавіцы
ня выйдзе з хаты, са стальніцы
ні у бацькоў, ні у радні.
Запас, маўляў, бяды ня чыніць...
І як спусьціца і ня мець

у сывірах збожжа таго медзь?
А ну-ж і дзверы хто адчыніць...

3

І хмелем паху пульхны хлеб
змацуе пах акрас і варыў.
І сонца спогаднае хмары --
асенініх днёў жалобны крэн --
спатоліць, даўши волю спору.
І як ні смаж іх, ні чарні,
праб' юцца спору карані
у грунт зямлі, знябыўши морак,
напояць сочывам руды
асъмяглы, глейкі мякіш глебы,
і зашумяць у сінь, у неба
шыракалістыя сады,
налітыя крамянным воскам...
І як ні смаж іх, ні пачы,
яны -- найлепіши супачын
гаспадару -- тубыльцу вёскі.

4

Здабыткаў новых, съветлых дзён --
пладоў уцешнай, рунтай працы,
за што сам край ішоў змагацца,
чаму сам край быў так жадзён,
не прыдаверыць край ні кому,
і як ні смаж яго, ні крой,
пары тэй бачу сяньня скрой
і ўжо выразна чую гоман
вялікай прышласыці. Яна
і не далёка ўжо, а блізка,
хоць морак ейную калыску
і затуляе ад відна.
І дзень той сэрцу будзе дораг.
І як ні смаж яго, ні гні,
не прыгібае больш ані
да рук сваіх спакусны вораг.

5

І не спаружыцца з красы

краіны зводнік чалавека:
лугоў краса, гаі і рэкі,
вазёры думныя, лясы --
найдаражэйшы скарб прыроды...
І як ні смаж яго, ні плюшч,
а ён бы той балотны плюшч,
расьціме й жыць для насалоды,
але-ж ня зъверу, а людству,
бо зъвер, як быў, і будзе зъверам...
І я ня дам ніколі веры,
што мор надыдзе хаастуву!
Усё, жыве і жыць што мусіць,
што съпеліць зорная асець,
на хвалях прышласць прынясе
для несьмяротнай Беларусі!

1946

Песьня

Хто-ж ня чуў Цябе і ня жыў Табой, несъмяротная беларуская Песьня! І чулі, і жылі, і самі съпявалі, і іншых пяшчотнымі гукамі музыкі цешылі. І найлепшым бавеннем сэрца й души чалавечай была Ты, цудоўная нашая Песьня...

Удзень і ўначы, у хаце сумной -- на Радзіме, і недзе далёка -- на землях чужых і варожых, у горы і шчасьці, у дзень нарадзінаў і съмерці -- заўсёды і ўсюды -- зывінеў, не змаўкаў непадкупны, адменны, наструнены голас Зямлі Беларускай.

Расла і ішла Ты ад мора да мора, за стромыя горы і пушчы ставечныя, празь вільгаць туманаў балотных сягала і немарац твані; на крылах вятровых наўсуперак лёсу плыла і мацнела пад сонцам, пад зорамі неба блакітнага съвету.

І сяньня жывеш -- не скараешся, родная, мужная Песьня народу! І толькі часамі Твой голас, сумны і надрыўны, ад болю змаўкае і падае ніцма на жораст, сухі і калючы, каб потым, акрэшы, напіўшыся соку зямнога, узняцца вышэй 'щэ, скрануць няжывога і горам прыбітага брата словам сваім абнадзеіць.

Ні вецер ільдзянага мора, ні съпёка паўдзённая пустак ня спыняць Цябе, ня скуюць і ня здушаць нідзе і ніколі, дарма што зъняславіць наровяць дзікія, нязвыклыя, прышлые зыкі. Нямеюць, пачуў я, спакусныя гукі і курчацца зводнікі ўёмныя вуліц, адчуўшы Тваю векапомнную славу.

І слухаюць людзі, чакаюць, ля крыжа укленчыўшы нема, прыходу збавеняня пад гром навальніцы, дзе стрэлы маланак, агністыя стрэлы, ўядоцца хіжа у цела жывое, і раніць шаленства атрутай съмяротна з уzechай на съцежках прыцьмелых істоту.

Душа чалавека, як Песьня, -- жывою ня дасца у рукі свайго ліхадзея!.. І съмерць не здалее змагчы, съціхамірыць, хоць цела павісьне на горкай асіне. Дух вечны, і вечнасьці сілы узылёту глумлівия сілы зямлі спакарылі.

Прабілася Песьня празь немарач даляў... Спатоліўшы сілы ў дарозе нялёгкай, упала ад стомы на сівыя скалы, і... песьню спынілі халодныя Альпы. Галосяць і б'юцца аб камень зымшэлы абрыўкі мэлёдый далёкага Краю, і стогнуць журботна, налітыя гневам, у лёхах маўклівых падбітая рытмы...

Дарма... Не памруць, не загінуць бязь съледу, хоць песьні чужыя зьбіваюць іх з тропу. Яны ўшчэ жывыя і грымнуць над съветам, узынёшы да зору імя Беларусі.

Ліпень 1946

Каля вакна равеснік-клён
глыбокую задумаў думу.
Я ведаю: пакуль і ён
ня выплакаў лістамі суму.
А выплача -- прыгне свой стан
і моцна зашуміць ля вуліц.
Я выйду зь ім упоруч стаць,
і ён гаротнага мяне прытуліць.

1946

Зь дзёньніка ДП'і...*

... І дзень ня спляміцца «заветны»,
і дні, пражытыя ў бараках,
як давялося йсьці на съметнік
і дзень цалюткі поўзаць ракам.

А съметнік -- съметнікам: ня сад той
і не праспект, ня водар парку!
І ня дзівіся, дружа, надта,
што я мазоль нацёр на карку

вугальлем, выграбеным з кучы,
і змуляў ног сваіх калені.
І трасцы рад будзеш съмярдзючай,
як месяц цэлы пакалееш.

Вось так жыву я і блукаю,
бы здань начы, каля дарогі,
накуль на суд не нагукае
за крык душы мае двухногі...

Замоўклі ўсе, нібы съвятыя...
Ня згасьлі съвечы і агні...
Паклон табе, дэмакратыя,
і вам, вызвольнікі і дні!..

Навяз на зубы тэрмін «вываз»,
і думы сушыць і скрабе:
мо' морскіх хваль сівыя грывы
нас прыгалубяць да сябе?..

---

*ДП -- ад Displaced Person («перамешчаная асоба» -- выгнальнік, уцякач, эмігрант).

Вязеце-ж, фурманы, край съвету,
куды вядзе малочны шлях,
накуль 'шчэ песенька ня съпета
і конік ваш у аглаблях...

Сон...

Сабраўся, сеў я і наплыў,
а съследам -- чорных дум наплыў:
-- Куды, паэце мой, браток?
Які спадобаўся куток?
-- Плывем па моры па глыбокім
у край нязнаны і далёкі...
Прыплыў, падняўся і стаю
і думу думаю сваю...
А думы чорныя яшчэ:
-- Ну як, браток, табе лягчэй?
-- Сказаў-бы, думанькі, вам нешта,
але і сорамна, і съменна...
-- Кажы, паэце, не маўчи!
Відаць, надумаўся ўцячы?
-- Нікуды, думкі, не ўцяку я:
і тут, як там, мяне цікуюць...
-- Хіба ты шэльма ці круцель,
што голаў страх тваю гняце?
-- Да не, ні шэльма, ні круцель я,
а съвет, чамусыці, вар'яцее...
Щукаю, думанькі, я волі,
а воля тая -- у няволі...
Крануўся, йду сабе і йду,
а съследам -- згусткі чорных дум...

Зальцбург -- Лексэнфэльд,
люты 1947

Адменная ода

Твая слава ня мной расьпечана,
хоць сама ты мяне й пякла...
Пакідаю цябе, Нямеччына,
спапялеўшая ўся датла.

Не съмлюся над горкай чашаю
і ня плачу -- прабач...
Скажы,
хто учора за съпінай нашаю
нашай съмерці каваў нахы?

Лашчыў сэрцы съмяротным прысакам
на узвівах свае вясны,
каб ня съмелі узыняцца высака
залатыя у песьнях сны?

І над сонцам,
дзе мройна сънелі 'шчэ
наліўныя садоў дары,
накалеччыў так зманнай веліччу
съвежы полыск людской зары?

І надзеі у грудзях матчыных
хто зьняважыў -- на глум атрос?..
Навет мора такое спадчыны
ня прыймае ў сваё нутро.

І цяпер, як апошнім дотыкам
вычываю твой боль і сум,
над шпілямі халоднай готыкі
вусны гнеў мой табе нясуць.

Дзе нядоля мая прытуліцца,
ня пытайся пакуль -- маўчи,
да палацаў на родных вуліцах
ты спаліла мае ключы...

Брэмэнгафэн, верасень 1947

Пякельны дар

У новы край, далёкі і нязнаны,
з пакункам дум -- тугой набраклых мар --
нясу гадоў ліхіх пякельны дар --
скамененую горам немач раны.

Няўцешныя пэйзажы і экраны --
змардованы зямлі пакутины твар.
На тло крыжоў -- глыбокі сълед ахвяр --
мятуць віхры жарствы пясок каляны.

Губляеца ружовы небасхіл,
і пляміца нябёс блакітны полаг.
У зывіах хмар, над сумнішчам магіл,
калышацца агнёў трывожны сполах...

Нялёгкі шлях ізь пекла па касьці,
а мне-ж ісьці... Далёка 'шчэ ісьці...

1947

Сьвітанак

Свяжуткі зары сьвітанак,
купаючыся ў расе,
зь месячыкам на ганак
хацінкі мае прысеў.

Палашчыў ваконцаў шкельцы --
сіюткае срэбра рос,
а потым чысьцюткім цельцам
да пёрка майго прырос...

Сяброўства трывкога почуў
з широкіх сьвятліц души
выносіў на сонечны вочан
сънялюткія думак каўшы.

Важкія, адменнай масыці,
з тугою лясных смужын,
ня ўмелі ні ткаць, ні прасыці
у праслах вузкіх, ні жыць...

У замуце днёў сьвітанак,
памыўшыся у расе,
накінуў мой съціплы ганак
і ў зацішку моўчкі сеў...

Ля берагоў Гішпанії
(на вадаплаве)

...Цяпер усё. Уласнымі вачыма
пабачыў сьвет. І прыкрасыці дарог
адчуў, як клунак гора за плячыма,
крывёй параненых жарствою ног.

Да съмерці ўсё у памяці зьбяры:
тугу тайгі і прыгажосьці Крыма,
пакутны крык у сутарэннях Рыма
і водгульле няўцешных перамог...

Між жоўтых скал паўдзённае сънякоты
у пошчаку шчапаецца мой плач,
і плодзянца штодзённыя турботы
на пераломе спадаў і няўдач.

1947

1

Дарма, што на чужой зямлі жыву,
не валацуга я і не бяз хаты:
удзень і уначы браты завуць
мяне на полудзень у край багаты,
дзе шэлест траў, вішнёвыя сады
і песьні-думы вырасьцілі верш мой,
дзе вышіў я у веку маладым
кілішак гора свайго першы
і мудрасьць даўньюю пазнаў яшчэ,
і шум дажджоў, і звон лістоў кляновых,
усьмешку васільковую вачэй,
і любай цёплае і ласкавае слова...

2

Дарма, што на чужой зямлі жыву,
не валацуга я. Трывалы вязень злому,
як весні гром, на грані пералому
рашчу спадзеўнасьць спору наяву.
А ўспоруч зь ёй заслону дзён прарву --
да рунных віў. На зайдрасьць часу злому.
Ля родных стрэх -- ахвяраў крыгалому --
схілю сваю пакорна галаву.
Крынітальных сльёз, што лягуць на далонь,
нап'еца сум, і съцісне боль тугі
мне горам пасярэбраная скроні.
З далёкіх гораў, краю дарагі,
імкліва мчаща думак мурагі --
прысяга коњніка Крывіцкае Пагоні.

1947

Ня сыходзяцца горы з горамі

Ня сыходзяцца горы з горамі,
ня збліжаюцца і узвышы.
Навет думкам, цяжкім і змораным,
на спатканьне ніхто ня выйшаў.

Адзінокія, блудзяць съцежкамі
спадзяваныні пад млюсным небам.
І ня хочуць цывісьці усъмешкаю
рытмы вуснаў на чэрствай глебе,

зь весялосцю чужой ня мірацца,
ня ступаюць сумесна кроку,
на журботнай у песнях лірыцы
накідаюць свой сълед глыбокі.

Як упартасць такую выраку
за марамі -- на жоутай высьне?
Кажуць, голас ліхога выраку
над маёй галавою высьнеў...

Бо ня сходзяцца горы з горамі,
ня збліжаюцца і узвышы...
Навет думкам, цяжкім і змораным,
на спатканьне ніхто ня выйшаў.

Амэрыка, сінежань 1947

СЪЦЕНІ Ліра-паэма

1

Падышла і моўчкі села,
прытулілася да цела.
Ад цяпла і тонкіх ліній
загарэўся ў сэрцы сіні
аганёк... Пакратаў вусны
і нясьмела словам луснуў.
Няпрыкметнае такое,
не давала сушакою...
Я зірнуў у зоры-вочы,
на аблічча -- твар дзяячы,
на вясёлкі броў і век,
грудзі -- белая лілеі,
хаство і крылы-рукі
і адчуў цяжкія муکі...

2

Нацямочку з хаты выйшаў --
спакусіла чараўніца,
каб да сонца зь белых вішань
росаў першаму напіцца
і прыслухацца да мовы
траў і зор у небе чыстым,
зьвіць у сподзіў адмысловы
слоў адборныя маністы,
акрапіць валогай сіні
некранёнай вуснаў смагі,
каб вятры не замяслі
чысьціні шальмоўствам магаў,
каб яна (мы каштавалі
абяцанкі жоўтай скрухі)
разгарнула дум крышталі
на-над посыніцаю духу.

3

’Шчэ драмалі струны ветру,
і сады усьцяж маўчалі,
толькі ўжо зямныя нетры
адмыкаліся ключамі...
Рассыпаўся звон іскрысты
глыбіні на роснай стыні.
Шэлест лісьцяў цымбалістых
выпльываў у стройным стылі
зь цішыні і нікнуў дзесыці
ў ніцях польнасці рудое.
Далікатна скроні песьціў
шоўк сьвітальны сырадою,
напаўняў душу да съці,
грудзі... Вылучыўши змогу,
цалаваўся, змыўши прыцем,
з хмаркай месячык двухрогі.

4

Золак выছадзіў з-за пушчы
полуд медзіва на стрэхі,
цяжка раніцы расплюшчыць
сум прытоptанага съмеху.
Ён тугі, як глыбы, глейкі,
нібы месівіща гліны...
Распластастаўся раптам нейкі
над зямлёю съвет савіны.
І маўчала чараўніца --
макаў цввет, кары мігценые,
каля пнёў бярозак ніцых
лбамі стукаліся цені,
ад касьцей сухога хрусту
варушыліся узвышы...
Напаілі смагу вуснаў
кроплі сълёз ізь белых вішань...
Боль і прыкрасыць насалоды --
лениш зубамі камень грызыці.
Мрояў пешчаныя роды
запякліся каля выйсьця.

5

Палажыў на горб уласны
клунак крыўды -- хай тримае.
Залатыя сонца пасмы
засланіла съценъ жывая...
Задаволеная, села
і таўчэцца калия клямкі,
быщам зъвер які ля цела
аблюбованае самкі.
І вартуе съцены хаты,
часта дзівіцца у вокны,
ці жывы йшчэ дзень расьпяты
на шпянёх вуглоў вільготных.
Прыціскае, непакорны,
да грудзей расьпяцце крыжа.
І яна ад злосыці чорнай
языкамі шыбы ліжа,
чырванее, стрэміць ікры,
іклы шчэлепамі шчэміць...
Адчуваць мне вельмі прыкра
блізіню свайго зынішчэння.

6

Я стаю і моцна зябну,
прытуляюся да шульля.
Вечэр вецыцем кволых яблынь
ланчиць зрэбную кашулю.
Вось яе, адзінай толькі,
не напнуць на плечы сука,
бо у нітцы кожнай столкі
талісман жыцця усukan.
Маці сеяла й мачыла
сінявокі лён над кручай,
губку-ж выткала дзяўчына
і пашыла ў дзень заручын.
На грудзёх, над сэрцам самым,
vasilёk і колас жыта,
колас доўгімі вусамі
крэсьліць шлях неперажыты...

І шчыміць мой горб уласны,
і жыве, і дажывае...
Залатыя сонца пасмы
засланіла съценъ жывая.

7

Сонца хіліца да спаду,
ля гумён гусьцее вечар.
Праплылі над цьветам саду
хмар залочаныя плечы
і счарнелі. Сыцігашалы
абліліся чэрняй змроку.
Цені -- збродныя шакалы --
нюхам трапілі на крокі
і паўзуць, каб дух украсыі,
па съядох на жыр спакусны,
съліняць хіб чырвонай масыці,
хмелем скрыўленыя вусны,
пазяхаюць, гладзяць ікры
і ад рогату лажацца.
Адчуваць надзвычай прыкра
блізіню сям'і хіжацкай...
Ноч вятрамі ашукала
съцігачоў... У пругкай позе
казытала цень шакала
пусьцінёй ікласты позях.

1947

Ня было і няма...

Ня было і няма
весялосыці.
І ня будзе.
І песьня памрэ.
Сяньня стогне,
як звон,
на памосьце,
заўтра змоўкне
над хвалямі рэк...

Не прачнеша.
Рабінавым сокам
пахварбующа
віру кругі...
На каменьнях
у моры глыбокім
рытмы съціснуща
сумам тугім...

Каракас, 1948

Усё ня так, як думаеш... Жывеш --
і моўчкі мара твая кане...
Гарыш, як росы у траве,
і раптам -- кропля ў акіяне.

Вятры усьпеняць воды і імчаць,
куды -- і сам ня ведаеш нічога.
Умееш гнуцца, плакаць і маўчаць --
умей чакаць і выраку ліхога...

Адно із двух: загінеш або не...
Мо' усплывеш на хвалях, а мо' канеш.
І як-ніяк... успомні аба мне,
хоць я -- і кропля ў акіяне...

Каракас, красавік 1948

Зрада

Сярод чужых палёў расьціў свой агародчык...
Ён рос і росамі над зорамі іскрыўся,
ды неяк раз, пасыля дажджоў цяплюткіх ночы,
на кусыціках расьлінаў кветкі расьцівілі ўсе.

Яны і тоны іхных колераў прыгожых
на тле дрымотных гор, як вечар цені звесіць,
пригадвалі сады і шэлест траў ля Сожу
і мройны супакой далёкага Палесься.

Так, песьцячы ў душы плён першай съцілай працы,
адчуў, здалося мне, цяплю чужога лета,
але ня мог назваць уласніку плянтацый
нязвылага імя адной з найлепшых кветак.

І проста адказаў, у твар зіруўшы тлусты,
цікаўцу съпешчанаму -- зманлівай спакусе:
«Такія, мой спадар, -- вам, пэўна-ж, не да густу? --
растуць і плодзяцца над сонцам Беларусі...

І ўпяршыню яшчэ вось тут, за морам сінім,
краса паўночнай палоніць гэтак вока...
Начамі цёмнымі, каб зноў не галасіла
душа мая, съцішае боль тугі глыбокай».

Із вуснаў съмехам скрыўленай, халоднай міны
пачуўся неўзабаве двухсэнсоўны выснаў:
«Да незнаёмае заморскае расьліны
прыгледзеца бліжэй цікава і карысна»...

Нядоўга ў снох маіх той кусыцік цвіў і рос так,
а першай адцівіла й завяла ў сэрцы радасыць:
згадаў уранын ля скамечаных пялёстак
нямудрае імя вазёрнай кветкі -- зрада...

Вэнэцуэля, чырвень 1948

Прыйдзі
Санэт

З блакітнай вышыні прыйдзі, малию, хутчэй
на землі нашыя, збаўленыя дух раскуты,
здымі з грудзей людскіх скрыжованыя путы,
спакой вярні души і бляск былы вацэй.

Мы-ж толькі ў цяжкім сyne -- у цішыні начэй --
п'ем сінь нябёс Тваіх -- ня хмель зямной
атруты...

I разгінаецца касьцяк сьпіны прыгнуты,
і песні сочацца выразней і званчэй...

Ды сон -- плыўкі міраж, нязьдзейсны плод
вязыніцы,
міgne, бы стрэл пругкі агністай бліскавіцы,
і ў мур глухі спадзе каля зялезных крат.

Зынікае ўпоруч з ім спадзеў цъмяны
збаўленыя:
красу вясны жывой настойліва на спад
вядзе няўмольная, жывая сіла тленыя.

1949

Восень

Хто сказаў, што цяпер нявесела?
Эх, якая цудоўная восень!...
Расьцвіла і пад сонцам звесіла
галавы залатое валосьце.

Славіваецца цела мораку
хмелем шоўкавых кос... Дзівіся,
пакуль роскат грымот на золаку
пярунамі тугі ня высек.

Ня прыспаны на крылах казкавых
на узвівах дзівацкі вырай;
цяжка скутае лета ляскаве
кайданамі па струнах ліры.

Пошчак льне, дзе моўчкі павесіла
галаву залатая восень...
Мо' таму і душы нявесела,
што сівее зямлі валосьце?

Сакавік 1950

Залатая зямлі мяцеліца

Хто сказаў, што цяпер нявесела?
Эх, якая цудоўная восень!...
Расьцьвіла і пад сонцам зьвесіла
галавы залатое валосьце.

Славівае танюткімі ніцямі,
хмелем шоўкавых кос імшары,
занізала у рудым прыщеме
веснавы неспакой абшару...

Пасъмялела. Пад жоўтым месяцам
натушыла агні бліскавіцаў,
каб далёка, дзе зоры месяца,
не пасъмелі шляхі дзівіца.

Ахмялела... і мулка съцелецца...
На съпічастым дароге абрусе
залатая зямлі мяцеліца
закалыхвае сны Беларусі.

Пошчак льне, дзе моўчкі павесіла
галаву залатая восень...
Мо' таму і души нявесела,
што сіве зямлі валосьце?

Сакавік 1950

Найпрасьцей яно -- зусім папросту:
надысьці, прыблізіцца да цела,
каб спадзея рэзвітку і росту
у грудзёх жарствою не асела.
І рукамі -- смугласьцю калянай,
гартаванаю у працы цяжкай --
прыкунежыць шчыра і заглянуць
у журботны твар свае манашкі...
Ціхі раздум шчырасьці няварты,
лепш імкліва пасьці і разьбіща...
У калоду згорнутыя карты
не адкрыюць сэрца варажбітцы.
І яно -- ад посьніцы і посту --
неяк глуха стукае у скроні.
Найпрасьцей яно -- зусім папросту:
думкі й сэрца цела -- на далоні.

Каракас, травень 1950

Я шукаў цябе -- не знайшоў.
На дарогах съяды прастылі.
Расплыліся, бы косаў шоўк,
неражытыя з болем былі.

І апошняе, чым жыву,
найдарожны, гавораць, скарб той --
неразумную галаву --
палажыў я на чорную карту.

Верасень 1952

Даты і іксы

Юрку Віцьбічу

Пакідаючы попел, узялі адно:
лусту хлеба і пляшку кляновага соку.
І як змрокі палёў засланілі відно,
прыкацілася песьня з дарогаў далёкіх...

Галасіла, расла, калаціла абшар
і стагнала ад крыўды над шчасьцем разьбітым...
Гэтак стогне, гавораць, зямная душа,
як плянэты, бывае, зълітаюць з арбітая

і шчапаюцца напал, імчацца на згін
у халодным сусьвету бяскрайнім разьміне...
Дзе-ж рунеюць шукальняў людскіх берагі?
Дзе шукальнякаў доля скупая пакіне?

На акрайцах зямель негасцінных, а мо'...
пазяхаючых лавай дзікунскіх аблоках,
каб прыцьміла суроўасць ганебным кляймом
лусту хлеба і пляшку кляновага соку?..

І прыспалі у процьмах жахлівых гарбы
вастрасцінных абваланаў, маўклівых, бы сьфінксы,
жаўтатварыя цені рабоў і рабынь,
пакідаючы на́шчадкам даты і іксы?..

Не гавораць вятры плачу тускнай зары,
што скрывавіла сэрца аб гострыя дзіды,
дзе спыняюцца сны: ля каралівых рыф
ці на грудзях шчасльвай у снох Атлянтыды...

Вэнэцуэля, сінежань 1952

Спрытныя жарты

Сонца, важкое і вельмі чырвонае, вечарам
смутак зямлі пакідала зь нежаданьнем упартым,
нібы крывёй аблілі белы твар чалавечаю,
кажучы:

«Гляньце на нашыя спрытныя жарты --
квецікі съціллыя... Ягадкі, моцна наліттыя
сокам ружовым, зблізяцца... Зынішчацца формы
і масьці»...

Неба чарнела. І хмары дзіравымі сітамі
зоры расьсейвалі, з громам самім каб ня ўпасьці.
Нам-жа нялёгка было на душы: нябывалая
зъява благое нешта съвету й людству варажыла...
Ейная сіла -- магутная -- гнула і звала нас
стацца бясстрашнымі... Скоўвала сочыва жылаў.
Потым...

з крывёю і потам хвалі прынесенай
полымя прагнае хлынула ў цёпллыя покуці
хатаў... Ружовыя квецікі страшнага месіва --
ягадкі -- моўчкі глядзелі на сонца упокаце...

Вэнэцуэля, сінежань 1952

Жалоба

Было ды з вадою сплыло,
лістамі лілей спавілося...
На згубе маё сяло
жалобу вялікую носіць.

У чорным. І крыж ля ракі.
Таполяў вільготныя бровы
кальшуць у вецы і мяккім
утраты і сподзіву слова:

«Было ды з вадою сплыло,
лістамі лілей спавілося»...
Над тым, што пад сонцам цвіло,
і молімся і галосім.

Ня вернецца -- вечны снакой,
акажацца -- выжывем неяк...
Паклонімся хвалі плыўкой
за літасьць і белым лілеям

і скажам: было й ня было,
бляюткі... Акрэп і вырас...
Маліся, маліся, маё сяло,
за съветлы зваротнага выраз.

Вэнэцуэля, травень 1954

Жылачка

Пад кашуляй зь беларускага радна,
што пашылі на дарогу у нястачы,
вельмі моцна б'ещца жылачка адна,
і здаецца яна гэтакай гарачай,

што рантоўна загарыща й расынячэ
і нічога не пакіне у бедным целе...
Абясьслены шкілет маіх плячэй
падпіраеца ўначы гарбатым ценем.

І ніякіх прасвятленняў. Лекары...
Хіба-ж мне што скажа лекар ці захар той?
Каб жывога зь нежывымі прымірышь,
і хадзіць да «інжынераў душ» няварта.

Пашчапаны землятрусам, белы съвет
у души пачуцьцяў съветлых не замуляў,
сіавяшчаюць мне, што жылачкі сакрэт --
у раднянай на плячах маіх кашулі...

Далікатных, каб прынеслі мяккасьць сну,
ня прыму і не надзену -- не спакусяць.
Не сабрюю з думкай: «Лягу і засну,
і ніколі -- бесклапотны -- не прачнуся»...

Пацярплю. Тканінаю калянага радна
нецярпіласяці пякучасць заснакою,
каб пад сэрцам гэта жылачка адна
не давала мне ніколі супакою.

Вэнэцуэля, студзень 1955

Я ня ведаю, дзе ты...

Я ня ведаю, дзе ты,
далёка ад дому ці блізка, --
не гаворыць ніхто.

І калі я такое пачую?

На дарогах,
наваскованых сонцам
і вельмі сълізкіх,
толькі месяц смутны,
як і лёс мой,
зы мною начу...

Прыглядаецца,
лушчыць
іскрыстыя зораў зыічы
і плыве,
і малюе ля пальмаў
і съцені, і плямы...

Я съцішаю хаду,
я прыгадваю моцна
тваё ablічча
і вачэй глыбіню,
на сівы апушчаюся камень.

Да зялёных вазёр,
дзе пакінуў цябе я калісьці,
прылятаю на крылах балочых
змардованых мрояў.

Вось і дом...

І қрывая рабіна ў жалобе --
бязь лісьця,
і чырвонае сонца

у хмараҳ над Лысай гарою...

Я маўчу.

Я да клямкі дзьвярэй
дакрануцца баюся
і паклікаць...

Каго?

Цішыня --
ні бацькоў і ні любай...
Вечер прысак гумна разъдзімае
і попел цярушышь
на-над съценем майм
ля апошняга ў вёсцы зруба...
Прад вачымा
на месіве глейстым
вуліцаў гразкіх --
мерцьвякі...
Пазіраюць у неба вачэй арбіты...
А цябе --
непаўторнай,
сінявокай мае беларускі,
не знайшоў...
І жыву,
як той колас, вятрамі падбіты,
бо ня ведаю, дзе ты,
далёка ад дому ці блізка, --
не гаворыць ніхто.
І калі-ж я такое пачую?
На дарогах,
наваскованых сонцам
і вельмі съліzkіх,
толькі месяц смутны,
як і лёс мой,
зы мною начуе...

Вэнэцуэля, люты 1955

Чорная карта

Самому сабе

Як той колас у полі, адзін...
Падстаўляючы сонцу грудзі,
гавару сам сабе я: ідзі,
куды сэрца вядзе, -- ня зблудзіш.

Пратаптаў-жа ці мала ужо
і дарогаў, і розных съцежак...
І хоць твар паблажэў і пажоўк,
але-ж дышыш паветрам свежым...

Ня цурайся. У маршы узваж
таямніцы і маршаў сакрэты...
І як кінуць у вочы: «Ня наш», --
значыць, сълед твой ля съветлай мэты.

Ня трывалых мінуўшы, прастуй
супраць лютасьці. Літасьці досьць!
Няхай сіла крывую вярсту
разгінае на чэрапе лёсу...

Калі зьдзейсьняща мроі і сны,
раскажы, няслухмяны, упарты,
як марудна з зубоў сатаны
вырывалася чорная карта...

Вэнэцуэля, люты 1955

З цыклю
ДА РОДНЫХ, БЛІЗКІХ і ДАЛЕКІХ

Лісты

1

Ня крыўдуй, дарагая Мама,
наяву і у сyne жывеш ты.
Цяплынёю да съмерці самай
зьнітавала гадоў маіх рэшту.

Шмат разоў пасылаў лісты я,
але з хаты -- ніякіх вестак;
толькі хмары плывуць густыя,
быццам зълепленыя ізъ цеста...

І даносіца потых гары.
Не фабрычнай -- лясной, аўсянай.
Не патухлі хіба пажары?
Ці гараць, што началі сяньня?

Напішы, напішы мне... Проста
расскажы, як казала казкі...
пра ваўка... пра гузы-наросты...
пра дубы каля вуліц гразкіх...

Не забудзся пра гоман пушчаў...
пра апошні знаёмы вырай...
Ці-ж няпраўда, што ўжо расплюшчыў
старац вочы свае над лірай?..

І яшчэ: накажы на хутар --
сваякам ля зялёных межаў,
каб млынар галавы ня хутаў
ды завозу у сyne ня прылежаў...

Пра самога-ж такое ведай,
вось каб толькі-б дайшла дэпеша:
як той камень, -- удаўся ў дзеда,
адно сушаць туга і вершы.

Ня журыся. На целе, кажуць,
ня съціраеца знак радзімы...
Хоць і ўпокат дзе-небудзь ляжам,
але зблізімся...

Сын Уладзімер.

2

Ці мала мелюць чутак-баек,
ізь белі тчэцца вытвар чорны.
Пра Тамашкрыба Сапсудзея
забыўся папытаца ўчора.

Гавораць, быццам гэты выжал
ачнуўся ў дамавіне цесьця...
Брыдзе-ж і ведзьма раны ліжа,
як гілі вылущчаць із шэрсыці...

Сялу -- бяда, а прышлым -- съята:
душу пякуць салёным варам...
Заўсёды ўеца дым кашлаты
з бліскучых тульскіх самавараў...

Гатуйце зёлкі у гарнушку,
замоўце пацерамі, словамы...
Каб быў твой сын крылатай птушкай,
прымчаў-бы лекаў адмысловых...

Дастанеш... Мама, раю шчыра:
каб больш ня стукаліся ў дзвёры,
скажы асоцкаму Няміру
пра сэнс лістоў і Тамашкрыба...

3

Радасьць якая, мой любы сыне:
вестка як зь неба звалілася. Бачыш,
Бог съцеражэ і нідзе не пакіне,
і мама ад шчасьця хоць раз паплача...

Ведала: ты не маленькі і дужы,
але ці доўга шэльме жыцьцё ўкрасыці?
Я-ж і дагэтуль хаваю кужаль,
хочацца 'шчэ на кашулю напрасыці.

Думала: ён-жа паўсъвету выжнаў,
пекла тайгі перажыў і выжыў.
Як ня прыедзе, дык слова нізам
зь ветрам прыкоціца і з-пад Парыжу...

Нялёгkія цяпер у нас часы,
з чаго пачаць, ня ведаю сама я.
Хачу пісаць і не магу, мой сын,
бы нехта за язык мяне тримае.

А неспакой расьце ўсё і расьце,
і за вакном скрыпіць і плача ліша.
І мне здаецца, любы, што ля съцен
вушамі шпіка цень прыліпла.

Асадка часта падае із рук,
ня літары, а нейкія крыбулі.
Напэўна, родны, я ўжо і памру,
не галава -- разьбіты трухлы вулей.

Паўднёвая Амэрыка, каstryчнік 1955

Да пары, да часу...

Пад Менскам,
на могільніку,
дзе буры
скалечылі
помнікі даўнасыці і крыжы,
схілліуся,
як старац,
на жораст буры
абломак каменны
із словам
«...жыць...».

Каму
прыщіскаў
гэты камень грудзі,
ніхто не адкажа:
ні я,
ні мы...
Спалоханыя
разбурэннем
людзі
чыталі,
укленчыўши,
надпіс нямы...

...Тутэйшы
ци блізкі...
чужынец адкуль мо'?

А можа й далёкі
ды родны такі
з-пад Каракасу,
Токіё
ци із-пад Ульму
крывёю

урэзаўся ў нашы вякі...

А можа...
Было-ж і такое...

О, то-та-ж...
Даўніну,
памяць думак жывых крані!

Чарнаскуры,
із роду жывых гатэнтотаў,
мог імчаща
ў пагоню
на белым кані...

І вось я,
перакроены
часам і векам,
тым,
што ціснуць
у пух камяні,
гавару:
заслугоўвае імя чалавека
той,
жыцьцё што любіў,
як сын
любіць маці
ў жыцьці
й па съмерці,
разумеючи
вартасць жыцьця і крыві.
І ніхто не пасъмее
ні съпляміць,
ні съцерці
імя добра га.
Скажуць -- жыві!

І прысыпаны
жорастам
стоптаны насып,
абломак
каменны
із словам «...жыць...»
разгадающ;
з парой,
з часам,
імя вырубцуюць
на крыжы...

1955

З цыклю ГЛУХІЯ ШЧАСЫЦЯ КРОКІ

1. Кавалачак неба

Да плямкі шкляной -- вакна --
кавалачак сіні неба
прыліп і гаворыць: «На,
вазьмі, калі вельмі трэба»...

Ня веру сабе. Маўчу.
Ня чуў ад людзей ніколі,
каб нейкі калі хлаічук
святое дастаў рукою...

Ад дзіва у шнік касьці
уклініўся рагтам верад.
Памкнуўся было ісьці --
ня дзвёры -- каменны невад...

Кавалачак той, яшчэ
шчырэй каб яму аддацца,
у бляску маіх вачэй
трывогу душы намацаў...

«Я-ж ведаю, хто і чый, --
ні заваду злосыці дзіка.
Вазьмі-ж мае, вязень, мячы
ды з Богам! Удачы вялікай»...

Паўдзённая Амэрыка, каstryчнік 1955

2.Шчасьце

У далоні меў тваю далонь --
цяплыню і вусны каля вуснаў...
Але шчасьце лёсам не далося
цярплюсьці маёй. Спакусных

спадзяваньняў прадзіва імкне,
каля сэрца мосьціца глыбока.
І шчымяць, здаецца часта мне,
у души глухія шчасьця крокі.

Я-ж цярплю. Пазнаў грахі віны
і пакінуў думак бераг плыткі...
Каб спаткацца і ніколі больш ня нышь,
я-б навоі песняў табе выткаў.

Але-ж ты, чароўнасьць сноў і дум,
угібаная у хлуд хаўрусны...
Мне хварбуеш, дзе й куды ні йду,
і штодня брусынічным сумам вусны.

Кастрычнік 1955

3.Грахі

Разышліся, як дарагі ў полі,
супраць ветраў і вятром наўсыціг.
Не съяшаліся, ішлі паволі --
вельмі-ж не хацелася ісьці.

Адплывалі хутары і вёскі
за прыцьмелы дымам далягліяд...
Распластаная, пчаліным воскам
нахла беларуская зямля.

Сухатвары белы съвет, няблізкі,
навашчыўшы поўсыці жоўтай хіб,
сустракаў нас жованым агрызкам
невідзі за нашыя грахі...

Кастрычнік 1955

4. Пракалоліся вочы жалю

Я нічога зь сябе ня выжаў,
а суседзі даўно зажалі...
На іржэўніку іхным -- рыжым --
пракалоліся вочы жалю.

Не хварэю. Щі шмат, ці мала --
не свае-ж, а чужыя коны.
Вось яны і пад сонцам вялым
пакаціліся-б жоўтым снопам.

Не змаўчаў-бы. «Прыемна, выжал,
што ня маю да труна жалю?
Не прапаў я, -- бяз хлеба выжыў,
а вы -- самі сябе зажалі...»

Лістапад 1955

5.Шлях

Ня ўлукаткі, а праста -- напрасткі,
адмерваючы вёрсты крокам спорным,
кладзеца шлях на жорасьце хрусткім
перед вачыма зайдрасыці супорнай...

Настойліва імкнуща урачы,
а ён, каб з прытаптаным не спаткацца,
у сховінах рабінавай начы
глянцуе спрыт, што ў даўнасці намацаў.

Паўдзённая Амэрыка, каstryчнік 1955

**З цыклю
ЖУРБОТНЫЯ СТРУНЫ**

1. Вусны і песні

Прачнісся, вусны і песні,
каб думак у сэрцы ня сплесьніць,

каб подых вятроў і рэкламаў
дарожкі вузюткай ня спляміў,

ня гэтай, што топчам і полем,
тае, што шлюбуецца з болем,

няходжанай, з пахам чабору,
дзе вербы з жытамі гавораць,

дзе сочыцца ў мякішы ночы
халодны рабінавы почат

і плачуць па восені руннай
завеяў журботныя струны...

Прачнісся, вусны і песні,
каб думак у сэрцы ня сплесьніць.

Вэнэцуэля, каstryчнік 1949

2. Неспадзявана

Неспадзявана съцішылі хаду.
Слынлісія. Ля вогнішчаў гарачых
варушыць нач ня першую жуду
над чарапамі жоўтымі няўдачы.

Тугой брыняюць снасыці і чаўны...
Шчапающца раздвоенныя маршы,
і водгалас у пошчаку лясным
губляеца на ганьбу плыні нашай...

Мінающца кварталы і слупы,
паўторвающца фарбы і рэкламы...
У росначы ад вымыслаў скупых
малярскі квач палотнішчы папляміў...

Хвалюющца сябры. А гледачы
надлічваюць нячуваныя кошты...
Вазьму, бадай, я брамы на ключы,
каб нач дзівіліся
і нач пыталіся -- навошта...

Хацеў пісаць нач вершы, а лісты,
ды слова глейкім сумам наліліся.
Упав з-пад рук пазычаны кастыль
і рану цяжкую у грудзях высек.

Упартая ад болесьці, яна
нач лечыщца, як модна ні залечвай, --
шчыміць. Дрыжыць напятая струна
на ростані і начблізюткай стрэчы.

Брэмэнгафэн, верасень 1947

3. Далей і далей

Хвалі ад берагу -- далей і далей...
Чым іх усьцешаць туманыя далі?
Спіняць, расьціснуць на сьпінах наплываў
дугаў тугія зялёныя грывы,
пенаю жоўтай на мелях затокаў
вецер прыгорне у краі далёкім,
буры сівыя глыбінь безъязыкіх
век закалышуць на поўначы дзікай...
Лепей употай на пальмавай высьпе
пэрлавай занізью рос было высьпець,
кроплямі цёплымі -- дожджыкам чыстым --
спорна разъліца над краем вячыстым,
краем, што стогне і б'еца у русе...
Гора-ж і ім і маёй Беларусі...

Карыбскае мора, ліпень 1950

4. На ганьбішчы славы

Прыляж да зямлі і паслухай, як кліча
апошняя змрочная часу гадзіна...
Ля Сожу, Дніпра, каля Свіслачы, Піць
калоцяцца грудзі падбітай Радзімы;

і стогне, як гораў цяжкія абвалы,
як бура, як роскат магутны улевы,
ад гора, ад крыўды на ганьбішчы славы
гаражае цела, налітае гневам.

Рубцуе, бы вогненны выліў вулькану,
зьнішчэныне свой поступ на твары
стагодзьдзя.
Хто-ж выйдзе, каб боль наш у вечнасьці
кануў,
і скажа апошняе: «Досьць-жа! Годзе!»?

Крывёю жаўнеры Крывіцкай Пагоні
шляхі паласкалі на бітнішчах пушчаў,
каб жоўтыя горды на руністых гонях
ня съмелі спакою нашчадкаў разлушкиць,

кранаща вазёрнага звонкага плоду,
пясчынкі адзінай, пылінкі ад спору,
каб рэчак блакітных жывільныя воды
ім сталіся пострахам скрутнага мору,

каб вобразы волатаў -- продкаў -- паўсталі
з байніцаў Нямігі, з Высокага места,
каб голас мячоў зь беларускае сталі
аазваўся на покліч нярадасных вестак.

Пачуў я, як моцна, упарта нас кліча
апошняя змрочная часу гадзіна...
Ля Сожу, Дніпра, каля Свіслачы, Піць
калоцяцца грудзі падбітай Радзімы.

Вэнэцуэля, ліпень 1952

5. Жыцьцё

Шанаваў я цябе, кунежыў,
захапленыне ня мела меж,
а ты съціснула злосна межы,
каб маліліся д'яблу веж...
Не скарыўся. Ураныні -- нашча --
прысягнуў шчыра Сіле сіл:
«Лепш прапасьці ці быць прапашчым,
як над сэрцам вужа насиць».
За упартасьць маю, няпослух,
за свае -- не мае -- грахі
звахтавала ў затоках вёслы
і штурнула на грозны хіб
акіяну: «Плыві і кайся,
прыліпай да чужых зямель --
у Пэру, ля канадскіх пасек,
і такое трymай на ўме:
за упартасьць тваю, няпослух,
за надняты угору съцяг
не прачнуцца у песьнях вёсны
на абломках скupых жыцьця...»
І як вырак, сухі і згуслы,
непапраўны -- із вуснаў зьбег, --
скамянеў, не крануўшы вуснаў,
пераняты у горле съмех.

Вэнэцуэля, чырвень 1954

6. Няпослуху дзівацкага сакрэт

Патоляй съвет ня лашчыў нас ніколі,
і прыкрым быў чужы ля хаты сълед.
«Ля родных стрэх шукайце, дзеці, волі», --
накінуты вучыў нас запавет.

А мы пайшлі-такі у белы съвет
пад націскам нясыцернай гідкай голі...
Як гнеў раба, сыціскаеца ад болю
няпослуху дзівацкага сакрэт.

І ганьбіцца зямлі ружовы цввет,
зынішчаеца на зыбкіх плынях золі...
Які-ж накінем дзесяцям запавет,
накутнікі зынявераныя долі?

Паўторым нешанованы, а мо'...
... Сымяротнае зямлі чужой ярмо.

Венэцуэля, сакавік 1954

7.Ля берагоў крывіцкае Нямігі

Уецца шлях гразкою каляінай,
а часам камяністасьцю ўстае.
Сыціскаещца, суродзічы мае,
ад гневу голас песьні сакалінай.

Бы грэшнік той, прад чорнаю гадзінай
малюся сонцу. Вельмі-ж не стае
журботнае, вазёрнае мае,
далёкае і блізкае -- адзінай...

Калі-ж, калі зынітуоща з Радзімай
пад сонцам дум сънялюткіх невады?
Заплодненныя сподзевам, сады
ўсупор зышліся з постынай азімай...

І крышацца ільдоў грымотных крыгі
ля берагоў крывіцкае Нямігі...

Вэнэцуэля, сакавік 1954

8. Сябром

Мякка съцелоць, ды мулка спаць,
і ніяк мне цяпер ня съпіцца,
калі зноў, каб душу расьпяць,
калупающца ў сэрцы съпіцай.

Не засну -- пастаю пакуль,
абаруся на кій вішнёвы,
каб, зірнуўшы на цені куль,
съцерагліся начныя совы...

Калі-ж часам нясьцерпны змор
нераможа мяне, скажыце,
што упала з плячэй ярмо,
калі сэрца съмяротна выцяў...

Вэнэцуэля, сънежань 1954

9. Вузкі стрыб дугі

Сонца плавіцца, а я, дзівак, бажуся,
што сьвет плынню ільдзянаю ацёк,
што нязручна чалавеку у кажусе
разъмінацца з пакалечаным жышцём.

Прыдзівіцесь, як корчыцца між вулак,
нібы старац... На далонях жоўтых рук
перед кожнаю пад поўсьцю тлустай мулай
падымае растаптаную зару,

на кавалкі пашматкованую ўчора...
У правалінах вачэй -- вагонь і плач.
Мы, спыніўшыся, стаім на пляцы чорным
ля патухшага даўним-даўно цяпла

або спорым у бязладнасьці таропкай
каля прасел збуцьвяnelых верад жыл,
падстаўляючы пытальнікі пад кроцкі,
а над клічинкамі -- кроцкі і крыжы...

Сонца-ж плавіцца... Вялікі почую сілы
у крыві гарачай. Думак бег -- тугі...
Падпаўзаем, як вужы, пад камень сівы
з прыладованай на вузкі стрыб дугі...

Венецуэля, студзень 1955

Не прабуджанае сонцам ранне

Не хвалю нічога
і ня ганю,
яно ўсё мінулася,
але
водгульле
расыцёртага змагання,
попел сноў,
вясны
і лёс калек,
помнікі
і слова --
чалавек,
вобразы
на сплямленым экране --
ўсе яны
сыцігуюць,
часта съняцца,
пераймаюць
на жалобным пляцы
і выразна кажуць мне:
«У вочы
раніцы
пільней
вазьмі зірні!..
Калі сум
съязьмі
іх надта точыць,
сам звуглее
ў заўтрашнім вагні,
ледзьве
іскрай прысадку
крані
волю моцную
на спадзе ночы»...
Гавару усім ім:
«Не баюся
пазіраць у вочы
Беларусі»...

На зямлі
я тое толькі ганю,
што іржою ганьбы
заплыло...
Мужнаму --
сьняваю гімн змагання,
прад памерлымі --
землі чалом...
Муляеща
камяным вузлом
не прабуджанае
сонцам ранyne...
І чаму-ж
ахвяры цяжкіх мук
не падняць
сваіх мільённых рук?
Не сказаць:
«Шпарчэй!
Мацней!
Мужней!» --
ня ськіпець каб сяньня
на ражне?

Мюнхэн, ліпень 1956

З цыклю
ВЭНЭЦҮҮЭЛЯ

1. Сіла рэчы

Учора цяжка зробленая рэч
на ўсіх жывых глядзіць, нібы на рэчы.
І як ты формы ейнай ні калеч,
яна прыймае вобраз чалавечы...

На ёй відны і пот, і пальцы рук
майстроў маствацтва, творчыя удачы
душы, цярпення, выслікаў і мук,
і сэрца трапляткога пульс гарачы.

Нямая -- рэч і сноў і насалод --
трымае, съязўши, сілу чалавека...
І ён, хаваючы у мроях сум згрызот,
маўчыць, як крыўдай выцяты калека.

Мюнхэн, студзень 1958

2. Помнікі і абэліскі

На плошчы -- помнікі і абэліскі
вялікім съвету й богу Сонца-міту.
Схіляюся, паклон усім шлю нізкі --
халоднай броньзе, мармуру й граніту.

А ў думках паўстае маіх: каторы
зь іх край вось гэты мілаваў бясконца?
І венцер з гор данёс: «Канкістадоры,
прыкрыўшыся съязгамі бога Сонца,

ня мелі ў сэрцы любасьці. На балі
агню й мячоў паклалі ў дамавіны
усё, што мы цаной крыві прыдбалі,
пакінуўшы гранітныя ўспаміны»...

Мюнхэн, студзень 1958

Слухаць мову тваю, Радзіма,
у маленсьцьве сваім прывык.
Ты сказала мне:
зъ цемры зімаў
25-ты прыйшоў Сакавік!

Над вазёрамі,
над берагамі
плынных рэчак
жыло цяплю...
У суцэльнай
узнёслай гаме
памірала чужое тло.
Сокі глебы пайлі травы.
Сокі веры расьлі ў душы.
Дзень няўмерлай крывіцкай славы
сълёзы долі людской сушы.
Ды ня высушыў.
Здань Дракона
патушыла жыщца прамень.
Ля Марыі -- сьвятой іконы --
жыў у сэрцы Хрыста той дзень
вызваленьня і сымбалъ Веры --
несъмяротны прамень жыщца,
каб, як продкі нашчадкам, верыць
у абмыты крывёю съязг
Перамогі...
Дракон драпежны,
прагавіты мае крыві,
зруйнаваў майго краю межы,
каб упадак жыщца жывіць.

Не памёр Сакавік --
жыве ён!
У маленсьцьве да волі прывык.
Хай-жа цемру і боль разьве
41-шы наш Сакавік!

1959

Роднае слова

Я ня жыў безъ цябе.
Шанаваў і сыцярог,
лашчыў ласкай
і казкай лясною,
каб ня ўмерла,
крый Божа,
ля чорных дарог
Беларускае роднае слова.

Ня згінайся, малю я,
расыці і жыві.
Будзь і сокам,
і звонам вясновым,
але ў сэрцы майм,
у іскрыстай крыві --
Беларускае роднае слова!

Кожным гукам зывіні,
пладзі песьню-красу.
Ты --
жыцьця майго
скарб і аснова!
Як малітву, цябе
у сусьвет панясу --
Беларускае роднае слова!

Сынегань 1962

ЗЬ НЕЗАВЕРШАНАГА

Хоць у сyne ты мне, вазёрная, прысьніся,
неспакой свой сном мо' сяньня супакою.
Я-ж крывёю на каменьнях долі высек
несъмяротнае, як съвет, імя такое --
Беларусь.

Ад менскіх дымных камяніцаў
пачынаўся шлях мае хады ўпартай.
Зоры неба сінія, звон лозаў ніцых
гартавалі дух і съцераглі ад хмар тых...

Там, на Радзіме,
ля Пцічы-ракі,
з-пад муру бруіцца крыніца,
на золаку,
чуў я,
пад шэлест ракіт
крывёю туман там імгліцца.

...У засені вербаў скланяўся мой дзед
і кленчыў ля даўняга крыжа...
Рака на т съцішае імклівы свой бег,
да муру зварачвае бліжай,
зялёныя хвалі на ейным ілбе
ступельня выступы ліжуць.

Бывае, прыймае разъятраны вір
ахвяру чарговае сыці.
І цела на дне, багавіньне і жвір
у вечны спратоньваюць прыщем.

У прыщеме прашчуры маюць спачын
у хораме водных глыбіняў;

іх духі на бераг круты уначы
выйходзяць да зорнае сіні.

Маўкліва ўзірающа ў польны прасьцяг,
у глыб старадаўніе пушчы,
чужынец адчуў дзе на собскім гарбе
іх сілы змагарную вушчуń...

Перада мною новыя лісты,
я атрымаў іх поштай адмысловай...
У беларускай мове і прытым --
са спэцыяльным націкам у словаҳ.
А слоў ці мала -- тысячи са дзъве,
не рахаваўшы, вызначыць бяруся,
і, безумоўна, -- «Беларусь жыве»
і -- «не загіне слава Беларусі»...

З табою, родны, блізкі і далёкі
блакітны край.
Жыві, змагайся і расьці
на зайдрасьць воражай спакусе.
Твае з крыві мы і касьці --
сыны блакітнай Беларусі.

Скажыце, дзе вы бачылі такое,
каб, як у нас, зьвінелі сокам травы
і усміхаліся каліны над ракою.
А журавіны сьпелыя...

Вось і вуліца тая і ліша,
чорны камень здалёк відзён,

нават дзесыці гармонік захлінаў,
а ён, бедны, жыцьцю жадзён...

Ад маленства і жыў і рос там...
Навальніцы, трывожны шум...
І спатканыне дарыў, і ростань --
расыякалі яго душу...

Дзъверы -- насьцеж.
Я выходжу ў сад.
Сад бялюткі,
як калісці быў ён...

За горадам, як выдзымуты пухір,
гайдаўся месяц. Щажка галасілі,
расколваючы жнівеньскі сухі простор,
званы, звярэджаныя ў сіле...

На зялёныя лісткі
селі моўчкі матылькі.
Пагайдаліся часінку,
потым іншую галінку
упадобалі й прышалі,
каб лісткі яе ня спалі.

На сінюткі васілёк
сеў бялюткі матылёк.
-- Васілёчак, васілёчак, --
цябе кліча матылёчак...

...І давядзеца мо' калі
адведаць бацькавы вуглы,

прыйду і не пазнаю хаты
і клеці зь ліпаю, хлява...

Як ласку матчыну, у думках кальшу
ўспаміны съветлыя на зло спакусе...

Пра што-ж я раскажу табе, калі
пра ўсё ўжо сказана, толькі ня мной...
Хіба, пра тое, што баліць,
што вырвана

з-пад рук,
з-пад ног --
вайной?..

Ля сініх вазёраў спаткаліся мы,
і ўпоруч ісьці давялося.
На кожнай вярсыце наравіла размыць
залою шляхі нашны восень.

Свайго хацеў броду кірунак знайсьці,
а ты мяне вабіў і клікаў
схіліцца над грудамі свежай касыці
паслья перамогі вялікай...

І я ўпяршию 'шчэ пачуў ад цябе
пра клясы і ўсякія масыці,
што нейкія клясы ў ліхой барацьбе
крывёй здабылі сабе шчасьце...

Цішыню парушылі вятры,
гул матораў і асада места.
Ля парогу на асінавым каstry
я знайшоў нярадасную вестку:
«Выбачайце... і самой шкада,

што чаўны спыніліся на мелі...
Штосьці 'шчэ я думала згадаць,
але неяк думкі анямелі'...

Гаварыла і «так» і «але».
Словы смольна ўеліся ў памяць.
Час прайшоў, а на ліпкай смале
засталася пажоўкляя пляма.
Я съціраў яе колькі разоў --
ня съціраеца, як ні съцірай ты...

Я ведаю, ты не са мной, --
другому дзьверы адчыняеш, мусіць.
І ліпень гліцаю лясной
нам съцежак росных не патрусіць...

Месяц ліпень, і места Глыбокae...
Ля вазёраў журыліся клёны.
Усьміхалася сінявокае
ранье полыську хвалъ зялёных;
трапяткое яно і чысьцоткае,
нібы сочыва струн крынічных,
напаўнялася рознымі чуткамі...

Ня спляміцца і не залінне
у памяці месяц ліпень...
Ня тое, што ў снох красуе,
у сэрцы сваім нясу я,
а свежую рану разлому
нясу на пацеху злому...

Вечарэла, стомлены, ля ганку
слухаў, як зьвіняць і пахнуць мёдам ліны.
Смуглата вараая, танклявая цыганка
моцным поглядам вачэй сваіх прыліпла:
-- Сінявокі, журышся?.. Карысыці
з гэтага, павер мне, аніякай.
Бацька мой, рассказываю, калісцыі
слухаў музыку пчаліную і плакаў.
Доўга млеала кроў яго у жылах,
і журбою выцьвіла-б дазванья,
калі-б сэрца не прываражыла
хмелівам п'янкім цыганскае каханье.

Стомлены цяжкімі думамі, ля ганку
слухаў, як зьвіняць і пахнуць мёдам ліны.
Маладжавая прыгожая цыганка
моцным поглядам вачэй сваіх прыліпла.
-- Чарнавокі, журышся? Карысыці
з гэтага, павер мне, аніякай...
Бацька мой, рассказываі, калісцыі
слухаў музыку пчаліную і плакаў.
-- Кінь, красуня, на чырвонага валета.
Рукі белыя твае пазалачу я,
калі сэрица не спакойнае адразу
з вуснаў мудрасць слоў тваіх адчуе.
Не хвалюся храбрасцю вялікай --
да маны жыцьцё не прывучыла..

З-пад стэпаў-пустак прытаўкліся
жаўтагрывістыя хмары...
Ляглі на сінім неба твары --
над ліпкай цвільлю трупнай тлі,
тугой, тхнівом пярхотнай гары,
брыйялым сочывам ральлі,
няспорам, сном зялёной сынелі --
і ўвачавідкі скамянейлі...

У даўкім вобмегу зямлі
на 'т камяні і тыя млеі;
чаўны спыняліся на мелі,
і хвалі сінія гулі
ад гневу, хрыплі і нямелі,
чарнелі, быццам-бы вуглі,
ды, грозна коцячыся ў далі,
жуду маўклівую гайдалі...
Вятры з заходняй стараны
сыпіраліся з наплыўам чэрні.
А мы ад рання да вячэрні
ўсе чыста -- дочки і сыны --
маліліся, каб тыя церні,
вянкі разбойнай сатаны,
рукамі прышлае напасьці
на цемя сатане пакласьці...

Нарадзіліся марудна і дасынелі
думкі тыя... Сталася... Карай,
несъмяротны пакараны край --
пакланіўся сын Вэнэцуэлі.
Вер на слова: вымавіць ня съмелі
вусны слова цяжкага «бывай».
Пакідаў цябе, мой родны край,
як чаўны спыніліся на мелі...
Адцвілі сады і адшумелі
і прычымеў у сэрцы сіні май.
Нават песні раптам анямелі,
адплываючы ў нязнаны край...

Заставацца -- небясьпечна,
а пайсыці -- бліжэй да згіну.
Съмерць жыўцом хутае плечы,
уціскае ў дамавіну...
Выскаляеца ад млюсыці,
кіем стукае у дзъверы...

Беларус з крыві і косьці
не дае прыблудзе веры...

Праз горы, праз мора, праз акіян
нёс жменьку зямлі -- чарназёму з-пад Піці.
Куды? -- ня пытайся. Ішлі на кіях,
а вёрстаў кіямі ня зылічыш...

Яшчэ адзін паставіў крок ты...
Куды? -- наперад ці назад?
Скрыпняць пад дахам новым кроквы
твайго прытулку, азіят.
Мінецца хмель п'янкі удачы,
бы хвалъ халодных пругкі бег.
Пачаткам заўтрашняга плачу
здаецца сяньняшні твой съмех...

Ад Каракасу да Маракаі
шлях гарысты, доўгі, круты.
Але сябра мой не наракае --
мы, як добрыя два браты...

Ісьці ці засташа? Пайду...
Іду.
Супыняюся і...
застаюся.
Што-ж цяпер мне, скажы, рабіць, --
аставацца ці з імі разам?..

Адкрываць ня ўмею ніякіх Амэрык я,
хочъ і дух гартаваў у трапічнай Амэрыцы.
Але ў тое, што Съвет наш -- яна, Амэрыка,
і ня верылася, і ня верыща...

Ня мёд п'юць, а чэмер упальня грудзі
пад сонцам гарачым. Маўчы, валанула.
Ня гніся!
Няхай памуштруе жыцьцё і палудзіць,
як скібы жарствой
бакавішы іржавага плуга...

Калісь такім маленькім быў
і раптам іяпрыкметна вырас,
акрэн, як дуб, на твары іншы выраз.
Пакліч яго -- у час любы,
як тыя верныя калісь рабы,
ад сэруца скажа -- проста, шчыра:
«Хай памаўчыць да часу ліра
на кліч ваяцкае трубы
іду, бы зъвер на пах ахвяры,
і ў першым стыку хай памру,
але вось тыя думкі-мары,
з маленства песьціў што, спатолю,
а не -- ад гневу -- дагару»...

Злыя хмары плылі з усходу,
а вецер упрысты -- з захаду.
Тады мы, шукаючы броду,
ня зналі ні ўсходу, ні захаду.
Нагамі мясілі ўсе лужы
на глейкай, выбоістай вуліцы,
і кожны казаў: «Я дужы,
давайце мне іншыя вуліцы!..»
Жылі і расьлі. Мацнелі
пад бомбамі і пад кулямі...

За днімі дні і месяцы за імі
праходзяць, адыходзяць у нябыт.
І думкі гнеўныя упоруч зь імі
плывуць на крылах суму і журбы.
Бунтуючыся, стукающа ў скроні,
пытающа -- наперад ці назад?
Ці мо' вось так, як ёсьць яно сягония...

Чужое гора вымераць нялёгка
і не лягчэй скрануща да узылёту,
каб шлях, крывёй напоены і вогкі,
услаўся сонечнаю пазалотай...

Часам голаў ускружыць такое,
што і думкі зьбівающа з трону.
Ні пры якім надвор'і спакою
не заходзіць штодзённы клопат...

Маўклівы і такі сівы, пакінуты на глум людзьмі
і съветам камень,

у зъменнасьці вякоў прыцьміў агністы бляск яго
каменны маладосыці...

З расколін чэрвеньскага землятрусу
выходзілі і захлыналіся нябожчыкі ад дзіва,
што не паслалі ля варот кужэльнага абруса,
а сонца вусны й душы людзям моцна парудзіла...
І съвет жывых пакельным здаўся варам,
і потам рук дыхнуў акраец хлеба на стальніцы...
Бялеў цень прыкрасыці на жоўтым прышлых твары...

У цішыні трывожны шум.
Ты -- ў белым, а я -- ў чорым.
Чорны колер здаўна да густу...
Хлеба чэрствая луста...

На няпростай, крутай дарозе
я пра гора съпяваў у прозе,
а ў вершах -- пра сум і тугу.
І стагнала мая дорога...

Гавораць, што ўсё ня гнуся я...
Ці праўда яно ці не,
давайце пачнем дыскусію
аб восені і вясене
(і справа ўзбоч міне)...

І вузей 'шчэ прыжмурыў вочы
і падаўся у глыб прасек,
каб ня бачыць, як цела точыць

Беларусі дваццаты век...

Думкі -- пыл ліпкое мелі,
думкі -- дым куравы хорту...
Супыніліся на мелі
караблі паблізу порту...

Ня сплямілася, не заліпла
трывога грахоў і правін.
Як месяц з-пад воблакаў,
выпілыў
праз морак гадоў успамін...

На пераломе спады і няўдачы
пласьмя упалі. Сны нам адмысловы
съяззо абліваюцца...

На пераломе спадаў і няудач
сыціраюца нязручнасці і жарты;
і як ты спрытна зъявішч ні тлумач,
яны губляюць моц сваю і вартасць.
Пачатак ня тримаецца канца --
канец ня вельмі вяжацца з пачаткам...
А дзе-ж канец?..

Пасьля адліву спадаў і няўдач
падрахаваў і мінусы і плюсы...
— Тваю бяду і пальцам разъвяду, —
сказаў сучасны магік не да ладу.
Бывай! Таго, што на віду,

зладзеі красыці, ведама, ня крадуць.
Каму паскарджуся і раскажу...

Душылі іх майстры адметнай пробы,
пазней вялікі крытык Верхадум
знаходзіў цень таемнае мікробы
і вышніаў радкі. Ягоны глум
яшчэ й дасюль, здаецца, ня прысох-бы...

Тасуюцца і плямняцца тузы,
і войнік жджэ адказу варажбіткі.
Прыліп да губ змардованых язык --
цярпенне напінае кончык ніткі...

Апошні ліст календара
перахінуў на год аджыты.
Пара, мой верш, табе пара
спатоліць сэрца боль сукрыты.
Аддаўся голас, горам біты,
упраўнай гібкасці пяра...

ПЕРАКЛАДЫ З ТАРАСА ШАЎЧЭНКІ

Запавет

Як памру я, паҳавайце
мяне на магіле
сярод стэну шырокага
на Ўкраіне мілай,
каб палёў шырокіх нівы
і Дняпро, і кручы
было бачна, было чутна,
як раве равучы!..

—
Паҳавайце і паўстаньце,
кайданы парвіце,
і варожай злой կрывёю
волю акрапіце!
І мяне ў сям'і вялікай,
ў сям'і вольнай, новай
не забудзьце, ўспамяніце
нязлым, ціхім словам!

(25.12.1845 г.)

Ня грэе сонца на чужыне

Ня грэе сонца на чужыне,
а дома-ж надта ўжо пякло.
І мне нявесела было
і ў нашай слаўнай Украіне.

Ніхто-ж ня вабіў, ня вітаў,
і я ня гнуўся ні да кога,
блукаў сабе, маліўся Богу,
і панства, катаў праклінаў
і згадаваў гады ліхія,
нягодныя, бы золь, слата:
расцяялі вырадкі Хрыста --
й цяпер ня ўцёк-бы сын Марыі!
Нідзе ня весела ўжо мне
і, мабыць, весела й ня будзе
і на Украіне, мае людзі,
але-ж такі на чужыне
хацелася-б... ды з той вымогай,
каб ня стругалі маскалі
труны той з дрэва ды чужога
або хоць крышачку зямлі
із-пад Дняира майго съятога
вятры съятыя прынясьлі.
Ды й больш нічога! Гэтак, людзі,
хацелася-б... Ды што гадаць...
На што ўжо Бога турбаваць,
калі па-нашаму ня будзе.

(1847 г.)

Думы мае, думы мае Урывак

Думы мае, думы мае,
цяжанька мне з вамі!
Што-ж вы сталі на паперы
сумнымі радамі?..

Чаму-ж вецер не развеяў
ў стэпах, як пыліну?
Чаму ліха ня прыспала,
як сваю дзяціну?..

Бо вас ліха на съвет на съмех спарадзіла.
Палівалі сълёзы... Як-жа не ўтаплі,
ня вынеслі ў мора, не размылі ў полі?..
Ня пыталі-б людзі, што ў мяне баліць?
Ня пыталі-б, можа, чаму лаю долю,
чаму ные сэрца? Што-ж і як зрабіць!
Ня кідалі-б кпінаў...

Кветкі мае, дзеци!
Вас кахаў навошта, песьціў, гадаваў?
Ці заплача сэрца адно на ўсім съвце,
як сам з вамі плакаў?.. Можа і ўгадаў...

(1839 г.)

Мінаюць дні, мінаюць ночы

Мінаюць дні, мінаюць ночы,
мінае лета; шалісьціць
пажоўклы ліст; згасаюць вочы,
заснулі думы, сэрца сыніць;
і ўсё заснула... І ня знаю,
ці я живу, ці дажываю,
ці так па съвце валачуся,
бо ўжо ня плачу й не съмлюся...

Доля, дзе ты? Доля, дзе ты?
Ня чую, ня бачу!
Калі добрае жаль, Божа,
дай хоць злое, з плачам!

Ня дай спаці хадзячаму,
сэрцам заміраці
і гнілою калодаю
на съвце блукаці.

А дай жыці, сэрцам жыці
і людзей любіці,
а калі не... дык праклінаці
і съвет запаліці!

Страшна ўпасьці у кайданы,
паміраць ў няволі,
а 'шчэ горай -- спаці, спаці
і спаці на волі,
і заснуці навек-векі,
і съледу ня кінуць
ніякага: усяроўна --
ці жыў, ці загінуў!..
Доля, дзе ты? Доля, дзе ты?
Ня чую, ня бачу!
Калі добрае жаль, Божа,
дай хоць злое, з плачам!

(21.12.1845 г.)

На вечную памяць Катлярэўскаму Урывак зъ вершу

...Праўдзівы мой дружка! Прыймі гэту мову
души мае шчырай. Прыймі, прывітай!
Ня кінь сіратою, як кінуў дубровы,
прыйдзі да мяне на аднюткае слова
ды іра Ўкраіну яшчэ засынявай.
Няхай усьміхнецца сэрца на чужыне,
хоць раз усьміхнецца, гледзячы, як ты
славу дзей казацкіх -- і словам адзіным --
перанёс у хату беднай сіраты.
Прыйдзі, шызы орле, бо я адзінокі
на съвеце на гэтым, ў чужацкім kraю.
Гляджу я на ростань вод морскіх, глыбокіх,
наплыў-бы на той бок -- чаўна не даюць.
Згадаю Энэя, сям'ю і былое,
згадаю, заплачу, бы тое малое.
А хвалі на той бок ідуць і равуць.

А можа, я невук, нічога ня бачу,
злая доля, можа, на баку тым плача --
сірату усюды людзі асьмяноць.
Съмяяліся хай-бы, ды мора там грае,
там сонца, там месяц -- узеха мая,
там зь ветрам магіла ў стэнах размаўляе,
там не адзінокім быў-бы зь ёй і я.
Праўдзівы мой дружа! Прыймі гэту мову
душы мае шчырай. Прыймі, прывітай!
Ня кінь сіратою, як кінуў дубровы,

прыйдзі да мяне на аднюткае слова
ды пра Украіну яшчэ засыпвай!

(1838 г.)

Каўказ Урыўкі з паэм

За горамі горы, хмарамі спавіты,
засенны горам, крывёю паліты.
Спакон веку Прамэтэя
там арол карае,
штодзень божы дзяўбе рэбры
й сэрца разрывае.
Разрывае, ды ня вып'е
ўсёй крыві жывучай,
яно зноўку ажывае
ды съмяенца шчыра.
Ня ўмірае душа наша,
ня ўмірае воля.
Ненасытны ня выарэ
на дне мора поля.
Ня скуе душы жывое
і слова жывога.
Не аславіць славы Бога,
Вялікага Бога.

Ня нам на змог з Табою стаці!

Ня нам учынак Твой судзіць!
Нам толькі плакаць, плакаць, плакаць
і хлеб съязьмі адно мясіць
штодзённы высілкам крывавым.
Забойцы топчуць нашу славу,
а праўда наша п'яна съпіць.
Калі ж яна пракіненца?

За горамі горы, хмарамі спавіты,
засеяны горам, крывёю паліты.
А там вось Спогадныя Мы
галодную даўно, да болю
загналі шчырую зъняиацку волю
і ўсё цкуем. Лягло касыцьмі
людзей муштрованых ці мала.
А кроў, а сълёзы! Інапаць
ўсіх імператараў-бы стала,
зь дзяцьмі і ўнукамі ўтапіць
ў съязах удоў тых... А дзявочых,
празлітых потай сярод ночы!
А матчыных гарачых сълёз!
А бацькавых старых, крывавых!
Ня рэкі -- вогненнае мора
крыві людское! Слава! Слава!
Майстрам аблай, гаспадарам
і нашым бацюшкам-царам!
Слава!

І вам, горам сінім, слава,
крыгаю сукрытым!
І вам, рыцарам вялікім,
Богам не забытым.
Змагайцеся -- здабудзеце!
Вам Бог памагае!
За вас праўда, за вас слава
і воля съятая!

Чурэк і сакля -- ўсё тваё,

яно ня з ласкі ў руکі дана,
ніхто ня прыме за сваё,
не павядзе цябе ў кайданах.
А ў нас!.. Навучаныя мы,
пазналі Божыя засады!..
І ад глыбокага турмы
аж да высокага пасаду --
у скарбах -- целам съвецім голым.

Да нас вучыща! Мы навучым,
на чом і хлеб і соль па чым!
Мы хрысьціяне: цэрквы, школы,
усё добро, сам Бог у нас!
Нам толькі сакля вочы коле:
ня намі дадзена, а ў вас
чamu стаіць? Чamu-ж мы вам
аўсяны хлеб ваш вам ня кінем,
як косьць сабаку! Платы нам
чamu за сонца не павінны!
Ці-ж гэта ўсё!.. Мы не благія,
мы хрысьціяне -- людзі тыя,
малым што сытыя!.. Аднак,
калі-б вы з намі сябравалі,
ці мала-б ведаў атрымалі!
Прастор у нас які... адна,
адна Сібір -- краям краіна!
А турм! А люду!.. Што й лічыць!
Ад малдаваніна да фіна --
на ўсіх языках ўсё маўчиць
і пацяшаецца! У нас
Святую біблію чытае
святы манах і навучае,
што цар, пастух съвінны, прылас
кабету сябраву й прысебіў,
а сябру збыў. Цяпер на небе!
От бачыце, якія ў нас
сядзяць на небе! Съмелы, бліжай,
святым ня зънесеныя крыжам!
Да нас вучыща!.. У нас луші,
лупі і дай,

і проста ў рай,
хочь і радню вазьмі і кпі!
У нас! Чаго адно ня ўмеем?
І зоры лічым, грэчку сеем,
французаў лаем, прадаем
або у карты прайграем
людзей... ня нэграў... дзе там, не,
хрышчоных... простых... ня мінем.
Мы ня гішпанцы! Крый нас Божа,
каб крадзенае нам скупляць,
нібы жыды: мы па закону!..

Па закону апостала
вы любіце брата?
Пустасловы, блудаманы,
Госпадам закліты!
Вы любіце ды братавы
шкуры, а ня душы
і лупіце па закону
дачцы на кожунак,
байструchanцы да выдачы,
жонцы крыху шмацьця
і сабе, калі ня бачыць
аніхто у хаце!..

За каго-ж Ты расыпінаўся,
Хрысьце, Сыне Божы?
За нас добрых ці за слова
праўды... Або, можа,
каб мы зь Цябе ды накліпі?
Так яно, мой Божа!

Капліцы, цэрквы і іконы,
і стаўнікі, кадзыны дым,
і перад вобразам Твайм
Табе нястомныя паклоны

за кражу, за вайну, за кроў,
каб кроў братоў знявецца просьць,
пасыля-ж у дар Табе прыносяць,

з пажару выкраўшы, дабро!

—
А пакуль што --
свае думы,
сваё злое гора
сеяць буду. Няхай растуць
ды зь ветрам гавораць.
Вечер ціхі Україны
панисе з расою
да цябе мае ўсе думы!..
Братняю съяззою
ты іх, друга, прывітаеш,
циха прачытаеш...
І магілы, стэны, мора
і мяне згадаеш.

(18.II.1845 г.)

1947